

Eszterházy Károly Főiskola
Tanárképzési és Tudástechnológiai Kar
Szociálpedagógia Tanszék

Az énekes, mozgásos, ritmusos népi- és
gyermekjátékok fejlesztő hatása
óvodáskorban

Konzulens: Kolozsvári Csaba

tanársegéd

Készítette: Tóth Sándorné Csontos

Zsuzsanna

szociálpedagógia szak
nappali tagozat

Eger, 2011

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
I. Elméleti áttekintés	4
I/1. Az óvodás kor - kiemelten az 5-6 éves kor pszichológiai jellemzői	4
I/2. Fejlesztő módszerek	11
II. A kutatás bemutatása	21
A kutatás célja, eszközei	21
Kutatási eredmények	27
III. Összegzés	38
Felhasznált irodalom	40
Mellékletek	43

Bevezetés

Óvodáinkban, iskoláinkban sok gyermek küzd beilleszkedési problémákkal. Nehezen tudnak megfelelni az óvodai, és főleg az iskolai követelményeknek. Már az óvodában sem marad elég idő a játékra. Megfigyelhető, hogy ahelyett, hogy az iskolák első két osztályát próbálnánk óvodásítani, (mint ahogy arra a gyerekeknek nagy szüksége lenne, és törvényi törekvés is van erre vonatkozóan) inkább már az óvodákat is kezdjük iskolásítani. (foglalkozások, idegen nyelv oktatás stb.) Tapasztalataim szerint egyre jobban elterjed, hogy a szabad játék helyett eluralkodnak az óvodákban a kötelező, tanóra szerű, kevésbé játékos formájú foglalkozások. (Tapasztalataimat az óvodai megfigyelések alatt szereztem. Gyakran nehéz feladat volt napi 1 órán át szabad játék közben megfigyelni a gyerekeket, mert nem állt rendelkezésükre naponta ennyi idő ehhez a tevékenységükhöz.) A gyerekek sokszor játék helyett feladatokat oldanak meg. Ezzel elveszítik a lehetőségét annak, hogy önfeledt örömmel maguk csodálkozzanak rá a környezetükre.

A játékra nagy szükség lenne ahhoz, hogy mindenki a maga egyéni tempójában fejlődhessen. Ám erre, az óvónők elmondása szerint, azért nincs elég lehetőség, mert olyan elvárásokat támaszt az iskola az első osztályt kezdő gyermekek felé, hogy ezekre más módon már nincs lehetőségük felkészülni.

E kutatás fő célja, hogy a több évtizeddel ezelőtt bizonyítottan hatékonyan fejlesztő zenés játékok hatását vizsgálja a jelen körülmények között. Kutatásomban arra kerestem a választ, hogy az énekes, mozgásos, ritmusos népi - és gyerekjátékok fejlesztik-e a gyerekek beszédképességét, és társas kapcsolati készségét. Ehhez longitudinális vizsgálatot végeztem öt-hat éves egri óvodás gyerekekkel. A gyerekeket szabad játék alatt figyeltem meg.

Fontosnak tartom, hogy ráébredjünk, vagy újra ráébredjünk az óvodákat a játék szükségességére. Hiszen a legtöbb óvodai programban már megfogalmazódott mindez, csak valahogy mégsem vált igazán a gyakorlat részévé. Napjainkra sok fejlesztőprogram született, de még többféltre lenne szükség.

Népi- és gyermekjáték kincsünk olyan gazdag, és olyan könnyen elérhető, hogy kínálja magát a gyermekek fejlesztéséhez. Eszköz és anyagi ráfordítás igénye minimális; és az óvónők képesítése, tudása pontosan elég alkalmazásukhoz. Mégis gyakran háttérbe szorulnak, feledésbe merülnek ezek az egyszerű játékok.

I. Elméleti áttekintés

I/1. Az óvodás kor - kiemelten az 5-6 éves kor pszichológiai jellemzői

Érzelmi fejlődés

Megfelelő fejlődés esetén a gyermek eljutott ebben a korban az alapvető bizalom megtapasztalásához, és az autonómia érzésének kiteljesedéséhez. A 3-6 éves korszak fő dilemmája kezdeményezés vagy büntudat. A gyermekben kialakul egy megosztottság. Egyfelől fontosak az ösztönök, amelyek a lehetőségek fenntartására szolgálnak, másfelől megjelenik az önmegfigyelés, önvezérlés, önbüntetés. (Erikson 2002)

A gyerek utánozza környezetében lévő, az életét befolyásoló személyeket, azonosul velük. Az így elfogadott követelményeket viszont cselekedeteiben nem mindig tartja be. Ellentmondásba kerül a viselkedése a belsővé tett szabályokkal. Ebből keletkezik a büntudata.

Empátia, mások érzelmének megértése

Az empátia a proszociális viselkedés egyik fontos alapja. Lényegében bármilyen korú gyermek képes empátiát érezni. A gyermek óvodás korára jut el arra a szintre, hogy azok iránt is érezhet empátiát, akiken nem látszódnak érzelmei, de verbálisan kifejezi azokat. Ekkorra tud együtt érezni a jelen nem levő személyekkel is, például mesék, képek szereplőivel.

Mások érzelmeinek megértésében ekkorra komoly lépést haladnak előre a gyermekek. Már nem csak a pozitív, hanem nagy százalékban a negatív érzéseket is jól felismerik társaik viselkedésében, és általában meglátják az ok-okozati összefüggéseket is a kiváltó okok és a kiváltott érzelmek között. (Cole, M., Cole, S. 2003)

Érzelmeik fejlődése, szabályozása, helyes kinyilvánítása

Óvodás korra a gyermek már rendelkezik bizonyos képességekkel, amelyek segítik őt az érzelmi szabályozásában, különböző helyzetekben az érzelmeik helyes kinyilvánításában. Azok a gyerekek sikeresebbek ebben a korban társaik közt, és elfogadottabbak a felnőttek körében, akiknek a társas-érzelmi kompetenciái magasabb szinten vannak. Ők jellemzően tudatosabbak saját és mások érzelmeinek megértésében, sok érzelemről már beszélni is tudnak saját kultúrájukban elfogadott szókinccsel, általában érzelmileg kiegyensúlyozottabbak és rendelkeznek valamilyen stratégiával a kellemetlen érzések leküzdésére, érzelmeik kontrolálására.

Agresszió

Ahhoz, hogy egy gyermeket egy csoport tagjaként elfogadjanak a társai, meg kell tanulniuk dühüket megfékezni, esetenként személyes érdekeiket a csoport érdekei alá rendelni. Az agresszió már kicsi korban megtalálható a gyerekek viselkedésében. Több fajtája létezik, ezek a gyermek kora szerint fejlődnek, ám párhuzamosan fellelhetőek. Az egyes korokban és nemeként is más-más arányokat mutatnak.

Leghamarabb az instrumentális agresszió jelenik meg, ahol a tárgy megszerzése, birtoklása a vita kiindulópontja. Ezt követi az ellenséges agresszió, amelyben már a társ ellen irányultság a döntő. Az ilyen vitákban esetenként még megjelenik a birtoklás ténye, de már nem a tárgy a lényeges, csak a személyes dominancia kinyilvánítása. A verbális agresszió és a kapcsolati agresszió a hat éves kor közeledtével dominánssá válik, és gyakran lecsökkenti, vagy - főleg a lányok körében – kiszorítja a fizikai agressziót. (Cole, M., Cole, S. 2003)

Kognitív fejlődés

Ez az időszak a **játék** kora.

5-6 éves korban a gyermekekre az önkéntelen figyelem túlsúlya jellemző, amely fontos jellemzője a terhelhetőség és a megtapadás; fenntartásához többször motiválni kell a gyereket.

Ebben a korban alakul ki a szinkretizmusból a strukturált egész felfogása, a rész-egész összefüggésének helyes felismerése. 5-6 évesen szín, nagyság és alak szerint tudja a tárgyakat osztályozni. Az idő észlelés a viszonyítás segítségével alakul ki, egy történet elmondása időrendben már megoldható feladat számára, a térészlelése intenzíven fejlődik.

A szabálytudat 4-5 évesen néhány szabályfoszlány ismeretére korlátozódik, majd csak 6-7 éves korban figyelhető meg a szabályok megértése, és betartatásuk ellenőrzése.

A feladattudat nagycsoportra odáig fejlődik, hogy a gyermek maga törekszik a feladat befejezésére is, és szeretne jó teljesítményt elérni. Kialakul az állhatatosság, ki akar tartani a kitűzött cél mellett.

A művelet előtti szakaszban az egocentrikus gondolkodás a jellemző. Gondolkodásuk sajátossága, hogy még nem képesek a decentrálásra (egy szituációnak a több szempontból való megvizsgálására).

5-6 éves kortól megjelenik a szándékos emlékezet. Az óvodáskor elején a mozgásos és cselekvéses emlékezés dominál, csak a kor végére jellemző a verbális emlékezet dominanciája.

Az ember, így a gyermek legfőbb tevékenységei is a játék, a tanulás és a munka. Az óvodás korban még nem válik szét e három tevékenység, a gyermek mindent játékos formában végez. Azt is mondhatjuk, hogy első és legfontosabb tevékenysége a játék. (Balogh 2004)

A beszéd fejlődése

Ebben a korban a gyerekek egyre több nyelvtani szabályt kezdenek el használni, gyakran helyesen, anélkül, hogy tudatában lennének ezeknek a szabályoknak. Beszédükben már sokszor alkalmaznak képletes nyelvet, de ha mástól hallják gyakran nem értik, ha nem egy egyszerű cselekvésen, vagy hasonlóságon alapul a metafora.

Beszédükre még gyakran jellemző a szituatív beszéd, főleg ha saját élményeiket mesélik el. A kontextusos beszéd háttérében már a decentralálásnak kellene állnia. A centrálás, a dolgok egy szempontból való megközelítése jellemzi még őket. A felnőttel ellentétben, aki a dolgokat több szempontból vizsgálja, majd ezek alapján hoz döntést, a gyermek ebben a korban mindent csak egy szempontból képes egyszerre vizsgálni.

Az óvodás gyermekek egocentrikus gondolkodásuk miatt nehezen tudják elképzelni, hogy hogyan látja a másik a dolgokat egy másik nézőpontból. Ez beszédükben is megmutatkozik. Gyakran túl kevés információt adnak beszélgetőtársuknak ahhoz, hogy ő is megértse a mondottakat. Hallgatói szerepben pedig nehezen értelmezik a hallottakat. Ezek a kommunikációs problémák még gyakran leküzdhetetlenek számukra, így sokszor nem is próbálkoznak kommunikációval, inkább párhuzamos monológokban „beszélgetnek” közös játékok közben. (Cole, M., Cole, S. 2003)

Beszédfeldolgozásukra jellemző, hogy 5 éves korra képesek a magyar beszédhangok egyértelmű felismerésére. A 3-4 éves korban mutatkozó jelentős beszéd-felismerési különbségeknek nagyjából ekkorra el kell tűnniük. 6-7 éves korra a gyerekek rendelkeznie kell a későbbi írást és olvasást lehetővé tevő hangdifferenciálási képességgel. (Gósy 2000)

Ahogy elsajátítják a beszédet, kiszélesednek társas kapcsolataik. Mivel már nem csak a közvetlen környezetük számára érthető a beszédük, megnövekszik a gyermekek társas értéke. Ritmusos verseket kezdenek megtanulni, melyek által kiváltott érzelmi hatás szerepe később is fontos marad. Sugárné Kádár Júlia kutatásai szerint az érzelmeknek egész gyermekkorban fontos szerepük van a beszéd fejlődésében. Mivel a gyermek még nem önálló, beszédében sok a dialógus, ami nem csak a beszéd fejlettségének mutatója, hanem fontos kommunikációs eszköze, és szocializációjának jellemzője, amit nagyon fontos fejleszteni. Ebben a korban a gyermek aktív és passzív szókincse rohamosan nő. (Salamon 1993)

Társas kapcsolatok fejlődése

Az 5-6 éves gyermek életét és legfontosabb ismereteit a gyermekközpontúság jellemzi. Önmagához viszonyít, önmagából indul ki minden körülötte zajló tevékenység elgondolásánál. Így olyan képtelen gondolatai lehetnek, amik számára teljesen természetesek - például, hogy reggel azért kel fel a nap, mert ő is felkelt. Nem vizsgálja ezeknek a dolgoknak az ok-okozati összefüggéseit.

A gyermek 5-6 éves korára igen fontossá válnak a társas kapcsolatai. Társas együttlétüknek többféle fokozata van a kapcsolat erőssége és tartalma szerint. Az együttlét, az együtt mozgás, a tárgy körüli összeverődés, az összedolgozás és a tagolódás egyre fejlettebb, összetettebb társas kapcsolati formák. Ezekben a hangsúlyos tényező változik fokozatosan a helytől, a mozgáson és a tárgyon keresztül a tevékenység és a szerep felé.

A közös együttlét biztonságot ad, kielégíti közlésigényét, és örömforrást is nyújt számára. Az együttesen átélt élmények tartalmilag gazdagabbak, a gyermek számára fontosabbak, érzelmileg telítettebbek, mint az egyedül megélt történések. Az együtt cselekvés növelheti a gyermek személyes teljesítményét, hatékonyságát. A közös élmények hatására rövid időn belül (néhány együtt töltött óra alatt) kialakul a csoporttöbbség, amit a csoport tagjai magukban hordoznak. Ez növeli viselkedésük határfokát. (Mérei 1993)

Iskola érettség, iskola éretlenség

Az óvodás kor folyamatos fejlődés időszaka, melynek végeredménye 6-7 éves korban az iskolaérettség elérése. E folyamat milyensége nem csak a gyermek jellemzőiből adódik. Fontos összetevője a gyermek szociális környezete, amely segíti, vagy épp gátolja képességeinek kibontakoztatását. Sok a motiválatlan szülő, aki keveset foglalkozik gyermeke fejlesztésével, csak az óvodától várja el gyermeke fejlesztését. Ezeknek a gyerekeknek lényegesen nehezebb elérniük az iskolaérettséget. Ezért fordulhat elő gyakran, hogy két, egymáshoz teljesen hasonló képességű gyermek nagyon különböző életkorban éri el az iskolaérettséget. (M. Tamás 2006)

Az iskolaérettség komplex fogalom. Három alapfeltétele van: a biológiai, a pszichés és a szociális érettség. (Szabó 1984) Az általam vizsgált funkciók igen fontosak a gyermek iskolaérettsége szempontjából, hiszen pszichés érettségének egyik meghatározó tényezője a beszéd, míg a szociális érettsége a társas kapcsolati készségein jól mérhető.

A biológiai érettség magában foglalja az arányos testalkatot, a nagy és kismozgások egyre harmonikusabb, kifinomultabb működését, a test tartóizmainak fejlettségét, fejlett és ép idegrendszert, kialakult kezességet, ép érzékszerveket, kielégítő általános egészségi állapotot. A gyermek 5-7 éves korára a kéz alkalmassá válik az írásmozgásra, de természetesen ez még a gyakorlással válik egyre pontosabbá. A szótag szintű szegmentálás után a hangszintű szegmentálásra is képes lesz, így hallhatja meg, és ismerheti fel egy hangsorban a különböző magánhangzókat és mássalhangzókat.

A pszichés érettség alappillérei az önuralom kialakulása, a figyelem akaratlagos szabályozása (5-10 percig akkor is, ha nem érdeklődésének megfelelő dologról van szó), a figyelem kiterjedése 2-3 dologra azonos időben, megfigyelőképesség, alaklátás, alak-háttér diszkrimináció, rész egész viszonyának felismerése, formaészlelés megfelelő fejlődése, színárnyalatok felismerése, téri irányok leképezése, térben való tájékozódás, - mozgás, megfelelő időészlelés. Alapvető még a szándékos emlékezet, nyitottság, érdeklődés, konkrét művelési gondolkodás, decentralizációs képessége, a kialakult alak-, nagyság-, és szín konstancia, mennyiségi invariancia, érzelmek akaratlagos szabályozása, teljesítmény motiváció és a frusztrációs tolerancia.

A szociális érettség két fontos része a fokozott önállóság és az alkalmazkodó képesség.

Iskolaéretlenséget háromtípusú okból állapítanak meg a szakemberek. A cerebroszténiások túl gyorsan kifáradnak, figyelemkoncentrációjuk labilis és alacsony szellemi képességekkel rendelkeznek. Az infantiliseknek magatartás problémái vannak, ám intellektuális képességeik színvonala átlagos. A harmadik csoportba a biológiailag fejletlen, fizikailag fáradékony gyerekek tartoznak. (Balogh 2004)

I/2. Fejlesztő módszerek

Eddig a gyermek spontán fejlődésével foglalkoztunk. A következőkben nézzük meg, mivel gyorsítható, korrigálható ez a folyamat, hiszen a cél az lenne, hogy minden gyermek a megfelelő életkorában elérje az iskolaérettség szintjét.

Nem szeretnék a lehetetlenre vállalkozni, és bemutatni minden fejlesztő módszert. Inkább csak néhány ismertebbről írnék a teljesség igénye nélkül, számolva azzal a lehetőséggel, hogy sok kiváló módszerről nem teszek említést. Ezek közül több módszert alkalmaznak inkább a pedagógiában, másokat pedig gyakrabban terápiás cézzattal. A legfontosabb dolog viszont mindegyikben megegyezik. Ezek a módszerek a gyerekek aktuális állapotára, képességeire építve fejlesztik őket, lehetőségeket nyitnak meg számukra az - esetenként más módon nem elérhető - fejlődésre.

FEJLESZTÉS ZENÉVEL

A zene fejlesztő hatásai

Kutatásomban énekes, zenés játékok fejlesztő hatását vizsgálom, érdemes tehát áttekintenünk a zene és a játék fejlesztő hatásait.

Több területre gyakorolt fejlesztő hatást figyelhetünk meg a zenénél. Természetesen a figyelemre és a ritmusérzékre gyakorolt hatása kiemelkedni látszik, ám a különböző területek közötti transzferhatásokról sem feledkezhetünk el.

Zenei nevelésünkben fontos a formák, a szerkezet felismerése. Gyakorlás során ez mintákká, modellekké formálódik a gyermek számára. A zenei mondat az alapegység, mely tagolható szavakra, szótagokra, hangokra. A relatív szolmizációs módszerben a dallam az alapegység, amely tagolható zenei mondatokra, motívumokra. A tanult zenei anyanyelv a gyermekek sajátjává válik, és ez a tudás az azonos tevékenységekbe Pl.. nyelvtanulás is átvivődik. Ez a transzfer akkor intenzív Allport szerint, ha változatos eszközöket használunk. A ritmusos, énekes, mozgásokkal teli zenei nevelés az agy optimális működését szolgálja. A közös éneklés hatalmas érzelmi tartalma és változatossága együtt adják a

transzferhatás alapját. A zenei nevelés élménymintákat ad, ezekre épülhetnek később más élmények. (Kokas 1972)

A zene leginkább érzelmi töltésével tud hatni a gyerekekre, már egészen kicsi kortól. A gyermek fejlődésének korai szakaszában a környezet hatásait személyes kapcsolatok útján tapasztalhatja meg a gyermek. Ha céltudatos zenei fejlesztésben van része, akkor belső igényévé válik az értékes zene, ami egyetemes emberi érzéseket, nagy feszültségeket hordoz és képes kifejezni. Kodály a népzene legszebb darabjait a klasszikus darabokkal egyenértékűnek tartotta, felismerve a bennük rejlő hatalmas értéket. (Kokas 1977)

Kokas pedagógia

Kokas Klára valami olyat tanít, amiben nagyon kevesen mernek hinni. Zene pedagógiájának lényege abban rejlik, hogy a zenével együtt élni, a zenét átélni tanítja tanítványait. Pedagógiájában, terápiájában a gyermekekben levő önkifejezési vágyra alapoz. Tanításában nem a tananyagra, hanem a gyermekekre figyel a maguk szabadságában. Hiszi, hogy bénán, sérülten, gyengén, ügyetlenül is lehet valaki ihletett táncok megalkotója. Mindenki azzal „táncol” a zenére, amivel tud, amivel rendelkezik, akár egy ujjal, vagy a szempillájával mozog csak, sőt a teljes mozdulatlanságban is megélheti a saját belső táncát.

„A zenei elmélyülés szolgálatában a mozdulat olyan, mint a levegő vagy a víz mozgása, minél szabadabb, annál teljesebb. A mozdulatok megtanulása memóriát vesz igénybe, azt fejleszti a mozgási képességekkel is. A szabad mozgás a képzeletet veszi igénybe, azt fejleszti a zene befogadásával is.” (Kokas 1992, 11)

A Kokas pedagógia megtanítja a „félfigyelő” gyerekeket (és felnőtteket) a teljes figyelemre. „A zenére figyelés és az egymásra figyelés egymást feltételezi”.... A legfontosabb szempont az, „hogy zenehallgatás közben el ne mulasszuk a művet”. (Kokas 1992, 31) Természetesen, aki egyszer megtanul figyelni, az nem csak a zenére tud figyelni, hanem minden tanulásában, minden munkájában kamatoztatni tudja ezt az új tudását.

FEJLESZTÉS MOZGÁSSAL

Mozgás- és táncterápiák

A mozgásterápiát többféle szemlélettel is alkalmazzák a szakemberek. Carl Henry Delacato az egyedfejlődés és a törzsfejlődés között vont párhuzamot. Szerinte a mozgásfejlődés és az idegrendszer érése szoros kapcsolatban állnak egymással. Ezért a mozgásfejlődésben esetlegesen kimaradó szakaszok nem megfelelő fejlődéshez vezethetnek, melynek következményei tanulási nehézségek, magatartás zavar, vagy különböző viselkedésbeli problémák lehetnek. Az általa kidolgozott módszer lényege, hogy a lemaradásokat az elemi mozgások begyakoroltatásával próbálják pótolni. A gyerekek ezekben a mozgásokban újra élhetik életük korábbi szakaszait. (Kulcsár 2007)

A tánc az egyik legősibb gyógyító művészet. Minden korban és mindenhol felfedezték az emberek a mozgásos kreativitás játékos, felszabadító és integráló hatását. A taglejtések, a testtartás, a mozgás a legközvetlenebbül tükrözi azt, ahogy az ember érzi magát, ahogy megtestesül élettörténete. Ha új módon észleli, mozdítja és fogadja el a testét valaki, az segíthet neki új módon megélni az élettörténetét. A mozgásban és testérzékelésben rejlő gyógyító és alkotóerők lehetőségeit használják a mozgás- és táncterápiás foglalkozásokon.

„A testtudati gyakorlatokat, a mozgás improvizációban, táncban rejlő alkotó és gyógyító lehetőségeket összekapcsolja a pszichoanalitikusan orientált csoportterápia eszközeivel. Egyszerre figyel az egyéni testi-lelki érzések dinamikájára (változásaira, feszültségeire) és a csoportban megszülető testi-lelki érzések változásaira, összefüggéseire (a csoportdinamikára)” (Merényi 2006)

Campos Jimenez Anna saját tapasztalatai alapján a következőket fogalmazza meg: „...a mozgásterápia több szinten érinti a személyiséget. Eléri a verbalitás számára nehezen hozzáférhető preverbális rétegeket, selfszintű történéseket. Korrekciós és fejlődési lehetőségeket nyithat meg mind a passzívan megélt testi élményeken keresztül, mind az aktívabb mozgásos játékokban.” ...”A mozgásos történések, élmények, játékok együttes átélése, a terapeuta megértése és a megértésen alapuló tükrözése és részvétele azonban önmagukban is elindíthatnak olyan belső változásokat a gyermekben, melyek a fejlődését előmozdítják.” (Campos 2002,113)

Hidroterápiás Rehabilitációs Gimnasztika (HRG)-fejlesztés

A mozgással fejlesztő módszerek egyike a terápiás céllal is gyakran használt HRG. Ez a módszer a langyos vízben való mozgásra alapoz. A HRG módszer magyar rehabilitációs eljárás. Mozgáselemeit 2-3 év alatt lehet megtanítani a gyermekeknek. Jellemzői: minden HRG - fejlesztést egy alapos neuro-, és szenzomotoros szemléletű vizsgálat előz meg. Ennek segítségével állapítják meg a gyermek idegrendszeri érettségét, ill. a hiányosságok és a meglévő készségek-részképességek profilja is ekkor válik ismertté. A HRG tréningeket ezeknek az adatoknak a figyelembevételével tervezik meg. (Lakatos 2006)

A HRG módszer és feladatok rendszeres és kellően intenzív alkalmazásának az idegrendszer kéreg alatti szabályzásának normalizálódására van pozitív hatása. Ezzel párhuzamosan a sikeres viselkedésszervezéshez és a kognitív funkciók végrehajtásához szükséges agykérgi sémák is "bejáratódnak", ami a pozitív transzfer-folyamatok kialakulását segíti elő.

Hippoterápia

Szintén a mozgással fejlesztő módszerek egyike a hippoterápia, amelyben a terapeuta legfőbb segítsége egy erre a célra betanított, viselkedésében komolyan alkalmazkodni tudó ló. A lényege a ló és a páciens mozgásdialógusának felhasználása. A lépegető ló a hátán megfelelő módon ülő páciensnek olyan mozgásmintákat ad át, amelyek azonosak az emberi járással. Fontos, hogy a terapeuta figyelmével kövesse ezt a közös mozgást, észrevegye a páciensnél látható mozgásblokkokat, és oldja ezeket a ló mozgásának megváltoztatásával vagy különböző gyakorlatok segítségével. Mivel folyamatosan változik az állat és ember közös egyensúlyi helyzete, a páciens egyensúlyszerve állandóan ingerületben van, ami elősegíti az agy különböző területeinek érését. (Györgypál 2011)

A grafomotoros fejlesztés

A grafomotoros fejlesztés: finommozgások koordinációjának, és az íráskészségének a fejlesztése.

A fejlesztés módszerei: Mivel a grafomotoros zavarok okai változatosak, így a megoldási módok is komplexek, egyénre szabottak. Megtalálhatóak közöttük légző gyakorlatok, relaxáció, ujj torna, az agyféltekék összehangolt működését is elősegítő keresztezett nagymozgások, a finommotorikát fejlesztő változatos apró mozgások, vizuális észlelést fejlesztő gyakorlatok, fixációs gyakorlatok a szemmozgás fejlesztésére, kézügyesség fejlesztő-, tapintásérzékelést fejlesztő feladatok stb. (Szulman 2006)

ÍRÁS-OLVASÁS KÉSZSÉG, BESZÉD FEJLESZTÉS, KOMPLEX MÓDSZEREK

Meixner-módszer

A Meixner-módszer gyógypedagógiai terápiás indíttatású. Olyan olvasástanítási módszer, amely szélesebb körnek ad lehetőséget az olvasás eredményes megtanulására.

A módszer fontos alapelve, hogy ott kezdi el a fejlesztést, ahol a gyermek még biztonsággal mozog, mert így lehetségessé válik számára az eredményes feladatvégzés. Az alacsonyabb szintek újratanulásával pozitívan befolyásolja a magasabb rendű, bonyolultabb funkciók elsajátítását.

Igyekszik pontosan alkalmazkodni egy-egy diszlexiás, vagy diszlexia-veszélyeztetett gyermek egyéni haladási tempójához. Alapvetőnek tartja a beszédhangok helyes ejtésének megtanítását. Más módszerektől eltérő sorrendben tanítja a betűket.

Az olvasástanítás előtt végzett fejlesztő gyakorlatok a beszédfejlesztésre, a beszédmozgás tudatosítására, iránygyakorlatokra koncentrálnak. Az olvasás tanítás legalapvetőbb lépései a betűtanítás, az összeolvasás tanítása, a szavak olvasása, majd ezt követi a mondatok olvasása, végül a szövegek olvasása. (Zsilka 2011)

Sindelar program

E fejlesztő módszer kiindulópontja a tanulási zavarok háttérében álló részképesség-
gyengeségek elemzése. Majd ezek után következik a részképességek fejlesztése. Ha
egyenletesen fejlődnek a részképességek, akkor megfelelő teljesítőképességgel
rendelkezhettek a gyerekek. Tanulási zavarok esetén a részképességek fejlődése
egyenetlen, együttműködésük diszharmonikus. (Sedlak, Sindelar 2005)

Drámapedagógia

A drámapedagógia egy csoportmódszer, amely alapvetően a drámajátékok
alkalmazására épül. Fő célja a személyiségfejlesztés, a szocializációs és reszocializációs
folyamatok támogatása. Kommunikációt, kapcsolatfelvételt megkönnyítő tevékenység.
Játékos, oldott légkörben tanítja a gyerekeket (és a felnőtteket) önmaguk megismerésére és
elfogadására, ezáltal könnyebb lesz számukra a társakhoz fordulás is, javul megfigyelő
képességük, empátiájuk. Az itt szerzett tapasztalatok segítik a csoportba való
beilleszkedésüket, megalapozza emberismeretüket és önismeretüket.

A drámajáték közben a gyerekek bevonódnak egy képzeletbeli világba, ott valós
problémákkal találkozhatnak, így valós tapasztalatokra tehetnek szert védett környezetben.
Az itt szerzett jártasságok, viselkedésminták később visszaszármaztathatóak a valós életre.
(Pinczésné, Bánhidi 2007)

A játéktevékenység fejlődése, célja, hatásai

Az eddigiekben fejlesztő módszerekről, terápiákról esett szó. Ám a természetes, beavatkozások nélküli állapotban is nagyon sok minden van fejlesztő hatással a gyerekekre.

A játék önmagáért való cselekvés, nem szükségletet elégít ki, hanem feszültségcsökkenést eredményez, jelen van benne a játéktudat. (Mérei 1993)

A játékot a gyerekek szeretik, hiszen örömet okoz. Földolgozhatják benne haragjukat, gyűlöletüket, elfogadott módon vezethetik le benn agresszivitásukat. Megtapasztalhatják, hogy egy megfelelő környezet képes elviselni agresszív érzéseiket, ha elfogadható formában fejezik ki azokat. Megtanulhatják agresszív érzéseiket késleltetve, a játékban kiélni, és nem a düh pillanatában.

A gyerekek játszanak örömből, de sokszor szorongásból is. Ezt sokkal nehezebben értik meg a szülők. A túlzott szorongás túlzott örömkereséshez, vagy kényszeres, ismétlődő játékhoz vezet.

A gyermek élményeit, tapasztalatait elsősorban a játékból, a fantáziából szerzi, ezen keresztül fejlődik személyisége. A játék a kreativitás és az élelenség bölcsője és bizonyítéka. A felnőtt úgy tudja ezt legjobban segíteni, hogy megtanítja a gyermeknek a hagyományos játékeit, de nem gátolja a gyerek saját találékonyságát. A játék megfelelő teret kínál az érzelmek kimutatásához, kapcsolatok kezdeményezéséhez, így fejlődnek általa a szociális kapcsolatok.

A játék általában kreatív; mindig izgalmas, hiszen a szubjektív és az objektív világ között mozog. A gyerek számára lehetőség az őszinte megnyilvánulásra. Fontos, hogy az álmhoz hasonlóan az önismeretet szolgálja. (Winnicott 2000)

Kutatásomban a népi játékok hatását vizsgáltam, így néhány szót szólnék róluk.

A magyar népi játékok osztályozása több módon történhet. Elsősorban a játékok származási helye szerint. A régi és a mai Magyarország területén majd minden faluból gyűjtöttek játékokat. Másik fontos szempont lehet a játékok funkciója szerint. E csoportosítás szerint lehetnek eszközös játékok, mozgásos játékok, szellemi játékok, párválasztó játékok, mondókák és kiolvasók. (Niedermüller 1990)

A Magyar népzene tára első kötetében, amely a gyermekjátékokról ad összefoglalást kicsit régiesebb, meglepőbb a csoportosítás egy mai olvasó számára. Található itt egyik

játéka a másikkal, szerepjátszó és váltó játékok (fogócska, szerepcsere...), párcserélő játékok, versengő váltások, kiolvasók, kifordulók, leánykérők, hidas játékok, ludas játékok, gyarapodó fogócskák, vonulások, zálogosok, táncok, alakoskodások. A kötet 1161 dalt, játékot tartalmaz dallammal, szöveggel leírva.

Természetesen ezeket lehet még kisebb alcsoportokba is sorolni. Ám bárhonnan származnak, és bármi is a funkciójuk, sok mindenben hasonlítanak egymásra. Az egyik, talán legérdekesebb jellemzőjük a szövegbeli és dallambeli változatosságuk. A felnőttek zárt formájú dalaihoz képest az évek során nem csak a dallamuk és a szövegük változott. Gyakran előfordult ugyanis, hogy a hibás reprodukálás miatt még a dallam terjedelme sem maradt állandó. A sok-sok változat később dallammá rögzült, így a gyermekdal a változatképződés leggazdagabb példatárává vált.

Másik tulajdonságuk, amiben minden magyar népi és gyerekdal és játék megegyezik, az a magyar néphez kapcsolódó varázslatos sugárzás. E dallamokból sok minden megtudható hazánkról, változatos képet kaphatunk elődeink életéről, lelkivilágáról. A gyerekek dalban és játékban megélhetik őseik történeteit.

Harmadik általános jellemzőjük az egyszerűségük, ami az alapformák sokszori ismétlődéséből fakad, ám gyermekeink (és gyakran elrévülő felnőtteink sem) unják meg maradandó szépségüket. (Bartók, Kodály szerk.1951)

Az énekes, táncos játékokban a gyermekek játszótársként fontossá válnak egymás számára. A játék kötöttségeihez való alkalmazkodás nagyban segíti a gyermekek között a békés, harmonikus együttlétet. A felnőttek szokásait és táncaikat utánzó játékokat szöveg, dallam, ritmus és térforma is köti. Ezek a kötöttségek maximálisan igazodnak a gyermekek képességeihez. Legfőbb formai elemük az egyszerűség és a nagy számú ismétlődés. Nagymértékben fejlesztik a gyerekek mozgáskultúráját, ritmusérzékét. (Gazda 1980)

A népi és gyermekdalok első, és talán legfontosabb szerepe, a gyerekek helyes önértékelésének kialakítása. A játék közben rájöhetnek, hogy miben ügyesek, és miben kevésbé.

Másik – az egyén és a társadalom számára is fontos – szerepük az, hogy segít kialakítani az aktivitást, a kreativitást, és fejleszti is ezeket. A játék jó hatással van a gyerekek önállóságára, találékonyságára és kezdeményezőképességére, és mindezt a legkevésbé didaktikus módon teszi.

Harmadik a csoporttudat kialakító szerep. Ez alapja lesz a későbbi, nagyobb csoporthoz való tartozás tudatosításának. A gyerekeknek meg kell tanulni, megtalálni saját helyüket a különböző közösségekben. E játékok segítenek, hogy a gyerekek ne legyenek félénkek, visszahúzódóak, ám agresszívek, intoleránsak sem. Megtanítják a gyerekeket az együttműködés képességére.

Ahhoz, hogy ezek a szerepek érvényesüljenek, nem szabad elfelejtenünk a játék sokoldalúságát! A játékot csak élményt adva, a maga komplexitásában szabad tanítani! (Lázár 1997)

Az énekelt gyerekjátékok eredetileg a falusi gyerekek közös tevékenységei voltak, a falusi társadalom életének viselkedésformáit örökítették meg, így ezeken keresztül érthették meg a gyerekek a körülöttük élő emberek viszonyait, szokásait. A gyerekek, játékaikban olyan viszonyokkal kerültek kapcsolatba, amelyeket valós életükben még nem élhettek meg, így ismerhették meg a társadalmi kapcsolatokat. Ahogyan kiemeltük e játékokat eredeti környezetükből, ezeket a mondanivalókat az új környezetben is képesek közvetíteni. A mai gyerekek legjobban a mozgásuk változatos fejlesztését kaphatják tőlük. Mivel nem egyedül, hanem mindig közösségben játszott játékokról van szó, az együtt éneklés, zenélés, játszás hatására a gyerekek személyiségében rögzülnek a megfelelő közösségi viszonyok, készségeik magasabb szinten fejlődhetnek. (Kokas 1977)

Régebbi kutatásokból kiderül, hogy igen széles azoknak a területeknek a skálája, amelyeket kisebb vagy nagyobb mértékben fejlesztenek a zenés népi és gyerekjátékok. A néhány legjellemzőbb terület a beszéd, a mozgás, téri orientáció, társas kapcsolati készségek, a ritmusérzék, a szem – kéz koordináció, a figyelem, a kreativitás.

Barkóczy Ilona és Pléh Csaba, Kokas Klára, Neményi Eszter, Benczéné Papp Mária és Gyarmatiné Radics Katalin, Székácsné Vida Mária, dr. Paneth Gábor is végeztek kutatásokat ebben a témában. Ők különböző pszichológiai tesztekkel vizsgálták a zene, a zenei nevelés és a népi,- és gyerekjátékok hatásait, illetve transzfer hatásait. Kutatásaikban mérték a gyerekek intelligenciáját, kreativitását, figyelmét, szorongását (Barkóczy-Pléh 1977) mozgását, megfigyelő képességét, számolását, helyesírását (Kokas 1972) matematikai képességét (Neményi 1969) beszédképességét (Benczéné-Gyarmatiné 1971) közösségi kapcsolódását (Paneth 1968) firka és rajz fejlődését (Székácsné 1980) zenei és nem zenei csoportokban, osztályokban.

Némely kutatás nem tudott kielégítő választ adni a feltett kérdésekre, mert a kutatás feltételei nem voltak végig biztosítva, ám a legtöbben arra a következtetésre jutottak, hogy a zenei osztályba vagy csoportba járó, vagy plusz zenei képzésben részesülő gyerekek fejlődése gyorsabb ütemű, nagyobb mértékű; előnyük általában még több év távlatából is kimutatható. Másrészt szintén kimutatható, hogy a plusz zenei képzésben részesülő gyerekek nagy eséllyel le tudták dolgozni a kontrolcsoporttal szemben eredetileg fennálló esetleges hátrányaikat.

Ezek a kutatások igen nagy jelentőségűek, mert a maguk nemében elsők voltak a világon, és rávilágítottak a zenei nevelésben rejlő legfigyelemreméltóbb pedagógiai lehetőségekre. (Barkóczi, Pléh 1977)

II. A kutatás bemutatása

A kutatás célja, eszközei

Kutatásommal szeretném megvizsgálni az énekes, mozgásos, ritmusos népi- és gyermekjátékok valós, mérhető - a gyermekek beszédére és társas kapcsolati készségére gyakorolt - fejlesztőhatásait. A megfigyelés módszere (gyerekek szabad játékának megfigyelése) egy igen kedvező lehetőség a népi- és gyermekjátékok fejlesztő hatásának vizsgálatára, hiszen a gyermekeket a számukra legtermészetesebb tevékenységben, a játékban (szabad játékban) figyelem meg.

A fejlesztő programom bemutatása

Készítettem egy - ehhez a kutatáshoz alkalmas - játékprogramot. Az általam összeállított játék-program kizárólag népi és gyermekjátékokból állt, így segítségével megfelelő módon tudtam vizsgálni e játékok hatását. A játékokba való bekapcsolódás nem volt kötelező. A mozgások pontos kivitelezése, és a játékok szövegének megtanulása sem volt kötelező elvárás, csak lehetőség a gyerekek számára. Voltak gyerekek, akik az egész játékprogram alatt nem énekeltek, és volt, akinek csak sokadik játszásra sikerült a mozgások utánzása. Ám a sikerélményük így is megvolt, hiszen együtt játszhattak a többiekkel, és hiányosságaikat senki sem róta fel nekik. Ez a fajta játéktevékenység nagyban megközelítette a gyermekek körében nap, mint nap spontán kialakuló játékok menetét, illetve felelevenítette a néhány tíz évvel ezelőtti gyerekek spontán kialakuló népi játékainak folyamatát.

Mint már az előzőekben említettem, nagyon sokféle módon lehet osztályozni ezeket a játékokat. Az én programomban a változatosság volt az egyik fő szempont. Nem szerettem volna a gyerekeket korlátozni sem a mozgásformákban, sem a játék típusokban, ezért a Bartók, és Kodály által megfigyelt, leírt és osztályozott játékoknak minden fajtáját megpróbáltam felhasználni a játékprogram során. Így a gyerekek találkozhattak ritmus játékokkal, párválasztó játékokkal, sok párcserével. Játszhattak kör játékokat, az együtt mozgás élményét megtapasztalva. Megismerkedhettek kapuzókkal, fogócskával, név

kimondó játékokkal, hiszen minden gyermek számára a legszebb szó a saját neve, hacsak nem kapcsolódik a nevéhez korábbi negatív élménye. Kipróbálhatták a társsal együtt mozgást, és az ellentétes mozgást, a kéz és a láb különböző mozgásait. Részt vehettek ének tanulásban. Mindezek közben fontos volt a figyelem, - magukra és a társaikra is nagyon kellett figyelniük, és ők ezt a játék hevében szívesen meg is tették.

A foglalkozások 6 hónapon keresztül kéthetenként, eleinte fél óráig, később egyre hosszabban 40, 60 percig tartottak. A foglalkozások hosszát teljesen a gyerekek aktuális kedvéhez és elvárásához mértem. Azért lettek idővel hosszabbak az egyes alkalmak, mert egyre több játékkal ismerkedtek meg a gyerekek, és soha nem mulasztották el legalább néhány korábbi játék felelevenítését, esetleg módosított formában való kipróbálását.

Az egyes foglalkozásokat úgy építettem fel, hogy a bevezető és a lezáró része állandó legyen. Ez egy keretet adott a játéknak, és a gyerekek biztonságban érezték benne magukat. Ez az állandóan játszott hat játék (a keret) teljesen a sajátjukká vált, ragaszkodtak hozzá, szerettek ezekből kiindulni. Néhány foglalkozás után ezekre, az addigra jól begyakorolt játékokra különböző változatokat találtak ki, megmozgatva ezzel fantáziájukat, és egyúttal megkeresve a közös játékok határait. (Természetesen a legfontosabb határ az egymás testi épiségének megóvása volt, illetve lehetőség szerint mindannyiunk jókedvének megőrzése.)

A kereten belülre minden alkalomra újabb és újabb játékokat szerkesztettem, amiket az idő előre haladtával egyre könnyebben tanultak meg. Néhány játék ezek közül is állandósult, mert annyira megszerették, hogy a foglalkozás végén a kívánság játékok között mindig újra és újra előkerültek.

Hipotézisek

■ A rendszeresen énekes, mozgásos, ritmusos népi- és gyermekjátékokat játszó gyerekek egymásnak szóló beszéd-kezdeményszerzési aktusainak aránya a kontroll csoporthoz viszonyítva nő. (társnak szól)

■ A rendszeresen énekes, mozgásos, ritmusos népi- és gyermekjátékokat játszó gyerekek támadó jellegű (agresszív) megnyilvánulásainak aránya csökken, ezzel párhuzamosan a közeledés jellegű megnyilvánulásainak aránya nő.

Vizsgált populáció

Két játészó és két nem játészó, kontroll csoportot figyeltem meg különböző óvodákban. A négy csoportot megfigyeltem szabad játék közben a játékprogram előtt és után, majd a két - két csoport eredményeit összehasonlítottam. A kísérleti (játészó) csoportoknál a népi- és gyerekjátékok hatása és a spontán fejlődés összeadódott. A kontroll csoportoknál csak a spontán fejlődés volt látható. E kettőt mértem össze.

Mintavételem kvótás mintavétel volt. Egerben 5-6 éves, óvodába járó gyermekek voltak a kutatásom alanyai. Az általam választott négy egri óvodában a könnyen elérhető gyermekekkel dolgoztam. A négy óvodát úgy választottam, hogy kettő, kettő hasonló körülményekkel rendelkezzen. Az így kialakult párok egyik óvodájában volt a kísérleti, játészó csoport, a másikban a nem játészó, kontroll csoport a megfelelő összehasonlíthatóság kedvéért.

Bár megfigyelés módszerével dolgoztam, kutatásomban a kísérleteknek megfelelően kívántam megteremteni a kísérleti kontrollt, ami nem más, mint amikor a manipulált változótól eltekintve mindenkiel egyformán bánunk. Bár fontos lenne ez a kontroll, de mindent mégsem tudunk ellenőrzésünk alatt tartani. Lehetetlen, ugyanis, hogy a vizsgálatban mindenki „egyforma” legyen. Mindig vannak és lesznek egyéni különbségek. Minden olyan változó mentén, amit nem lehet adott körülmények alatt ellenőrzés alatt tartani, a személyeket véletlenszerűen kell a kísérleti és a kontroll csoportba sorolni. (Carver 2001) Ez esetben egyszerű pénzfeldobással döntöttem el, a két-két hasonló csoport közül, hogy melyik legyen a kísérleti, és melyik a kontroll csoport, így került 24 gyerek a játészó, és 21 gyerek a kontroll csoportba.

A megfigyelés körülményei

Kutatásom során játékos tevékenységet folytató és nem folytató csoportokat vizsgáltam és hasonlítottam össze. A vizsgálatokat mindig ketten végeztük, egyszerre mindig egy gyermeket figyeltünk.

A longitudinális vizsgálat elején felmértem a kísérleti és kontroll csoport beszédkésztségét a kiválasztott paraméterek alapján. A két csoport eredményeit összehasonlítva azt az eredményt kaptam, hogy beszédmutatókban nem volt szignifikáns eltérés a csoportok között. $p > 0,05$.

	t-test for Equality of Means
	Sig. (2-tailed)
szobeli1	,337
ragok1	,125
tomondat1	,469
bovitett1	,459
tarsaknak1	,339
felnottnek1	,415
kerdesre1	,144
cselekvest1	,685

1. sz. táblázat

(A teljes táblázatot lásd az 3. sz. mellékletben)

A társas kapcsolatokban pedig a kezdeményezés és a kérés a játszó csoportban eredetileg szignifikánsan több volt, mint a kontroll csoportban. $P < 0,05$. (A teljes táblázatot lásd az 4. sz. mellékletben)

A négy csoportban összesen 100 gyermek vizsgálatát kezdtem meg, ám összesen 55 gyermek esett ki a kutatásból különböző okok miatt. A legfőbb ok a rendszeres, vagy hosszú idejű hiányzás volt. Hasonlóan gyakori ok volt a rendszeresen játék idő utáni érkezés az óvodába, hiszen ezeket a gyerekeket nem tudtam megfigyelni szabad játék közben. Az okok közt még előfordult, hogy a második mérésnél a gyermek már nem járt az óvodába, költözés, vagy egyéb családi okok miatt. Végül 45 gyermek megfigyelése történt meg, közülük 24 a játszó csoportokban, és 21 a kontroll csoportokban.

Vizsgálatom longitudinális volt. Változást, fejlődést mértem. Az első megfigyelés 2009 tavaszán, a második 8 hónap múlva 2009 őszén történt. A közben eltelt időben a kísérleti csoport tagjai 6 hónapon keresztül kéthetente zenés, mozgásos, énekes, népi, - és gyermekjátékokban vettek részt, míg a kontroll csoport tagjai nem vettek részt hasonlóan.

Két szempontból vizsgáltam a csoportokat a fejlesztő program előtt és után: a gyerekek beszédfejlődését (gyerekenként 6X5 perc egyéni megfigyelés, jegyzőkönyvvezetéssel) és társas aktusaikat (gyerekenként 6X5 perc egyéni megfigyelés, jegyzőkönyvvezetéssel). A megfigyeléseket a tévedések kizárása miatt egyszerre ketten végeztük, majd a megfigyelési naplót egyeztetjük. (Az összesített megfigyelési naplók a 11. sz. mellékletben találhatóak.)

Megfigyelési szempontjaimat Ormai Vera Fejlődés lélektani gyakorlatok című művében leírt szempontok szerint állítottam össze, de a célcsoportom és a kutatási céлом érdekében némileg változtattam rajta.

A beszédfejlődés megfigyelésének szempontjai:

- Szóbeli megnyilvánulások száma
- Ragok, jelek használata
- Tőmondat vagy bővített mondat használata
- Beszéd megnyilvánulások elemzése szociális szempontból:
 - társnak szól,
 - felnőttnek szól,
 - kérdésre válaszol,
 - cselekvést kísérő szöveg.

A társas aktusok megfigyelésének szempontjait Mérei Ferenc aktometriai módszere alapján állítottam össze, némi módosítással, figyelembe véve, hogy megfigyelhető legyen a gyerekek szabad játéka alatt és megfelelően kapcsolódjon kutatásomhoz.

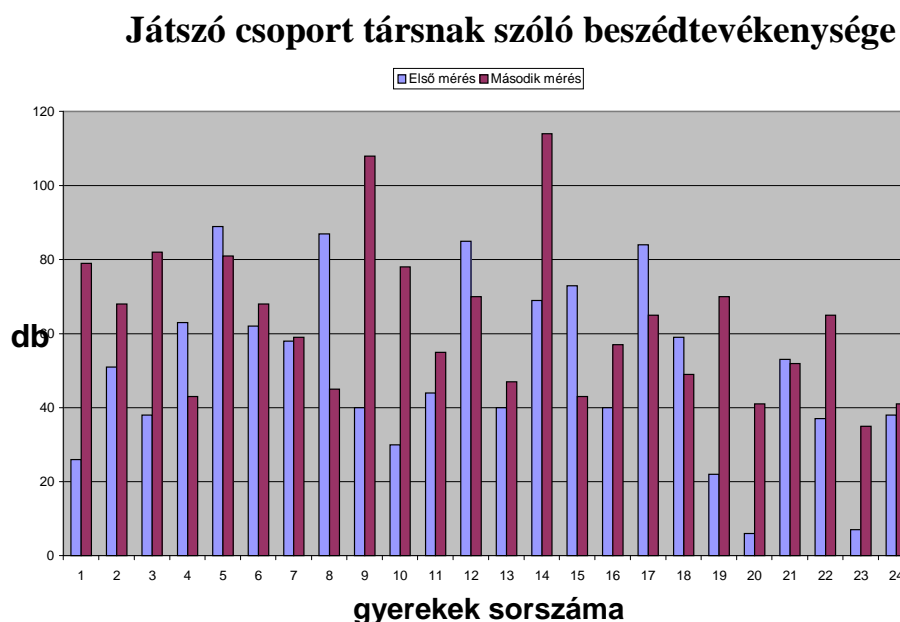
A társas aktusok megfigyelésének szempontjai:

- Parancsadás
- Kezdeményezés
- Irányítás
- Tárgy megszerzése, megtartása --kéri--elveszi
- Támadás
- Közeledés, együttműködés
- Nem felel a kérdésre
- Intimitás

Kutatási eredmények

Az első hipotézis vizsgálata

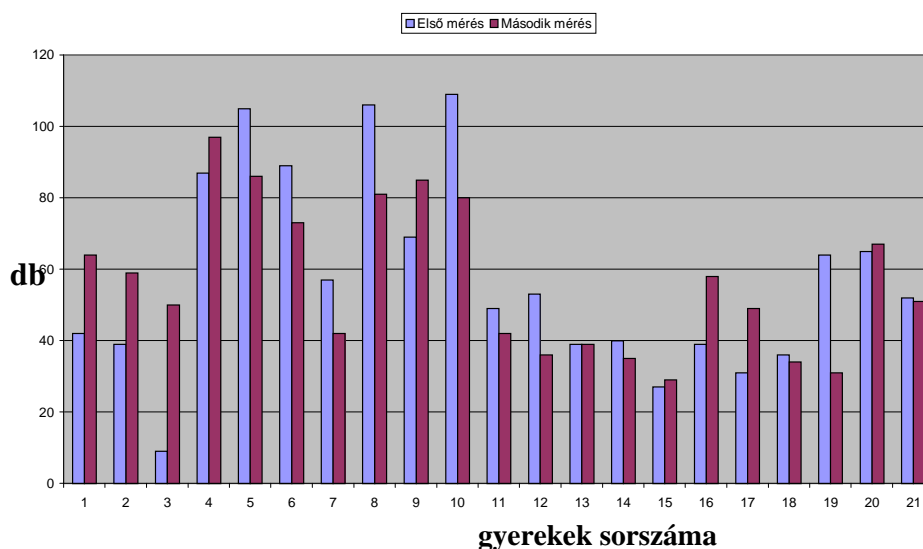
Első hipotézisem a gyerekek egymásnak szóló beszéd-kezdeményezési aktusaival kapcsolatos. Vizsgálatom során kiderült, hogy a társaknak szóló beszéd megnyilvánulások száma a játzó csoportban szignifikánsan nőtt, ($p=0,037$, tehát $p < 0,05$) (A teljes táblázatot lásd az 5. sz. mellékletben) míg a kontroll csoportban nem történt szignifikáns változás ($p=0,831$). (A teljes táblázatot lásd az 6. sz. mellékletben)

1. sz. grafikon

A grafikonokon személyekre lebontva látszik a változás. Míg a játzó csoportokban a gyerekek kétharmadánál figyelhető meg pozitív változás, (1. sz. grafikon) addig a kontroll csoportok tagjainak kevesebb, mint 45%-ánál figyelhető meg ugyanez. (2. sz. grafikon) Látható, hogy a játzó csoportokban az egyéni változások mértéke is jóval nagyobb, mint a kontroll csoportban, ami a korosztályra jellemző nagy egyéni különbségek miatt is fontos adat.

Nem játsszó csoport társnak szóló beszédtevékenysége

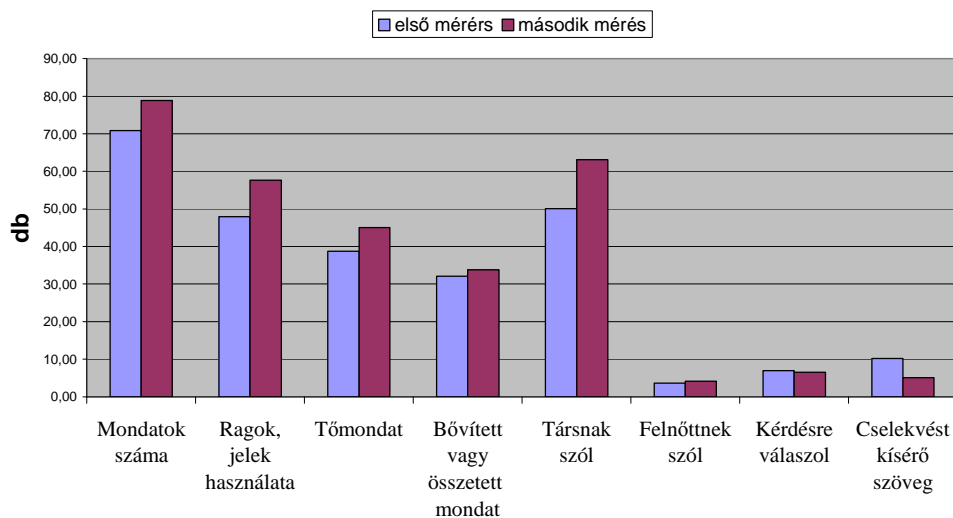

2. sz. grafikon

A 3-as számú grafikonon a kísérleti csoport beszédtevékenységének összehasonlítása látható a játékprogram előtt és után átlag gyerekre vetítve. Jól látható a társnak szóló beszéd-megnyilvánulások számának dinamikus növekedése. Ezzel párhuzamosan nő a beszéd-megnyilvánulások száma is.

A 4-as számú grafikonon a kontroll csoport első és második beszédtevékenység - vizsgálatának összehasonlítása látható átlag gyerekre vetítve. Itt nem figyelhetünk meg jelentős mértékű növekedést, az értékek majdnem stagnálnak.

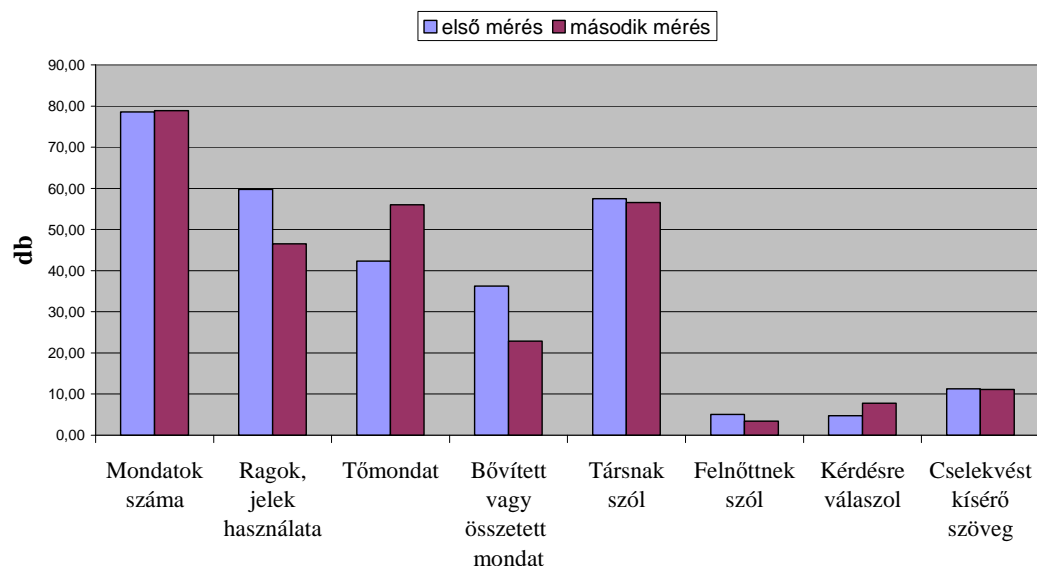
A játsszó csoport beszédtevékenységének változása

3. sz. grafikon

A vizsgált adatokból kiderül még az is, hogy a játszó gyerekek cselekvést kísérő megnyilvánulásainak száma szignifikánsan csökkent, ($p=0,019$) (A teljes táblázatot lásd az 5. sz. mellékletben) míg a kontroll csoportban nem történt szignifikáns változás. ($p=0,923$) (A teljes táblázatot lásd az 6. sz. mellékletben) Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a játszó gyerekek inkább választják társaikat beszélgetőpartnerüké, próbára téve nyiladozó kommunikációs készségüket, illetve jobban igénylik gondolataik egymásnak való szóbeli kifejezését, mint a kontroll csoportbeli társaik, akiknek cselekvést kísérő szóbeli megnyilvánulásaik száma nem változott jelentős mértékben. Tehát ők továbbra is többször választották önmaguk társaságát játékaik közben.

A kontroll csoport beszédtevékenységének változása

4. sz. grafikon

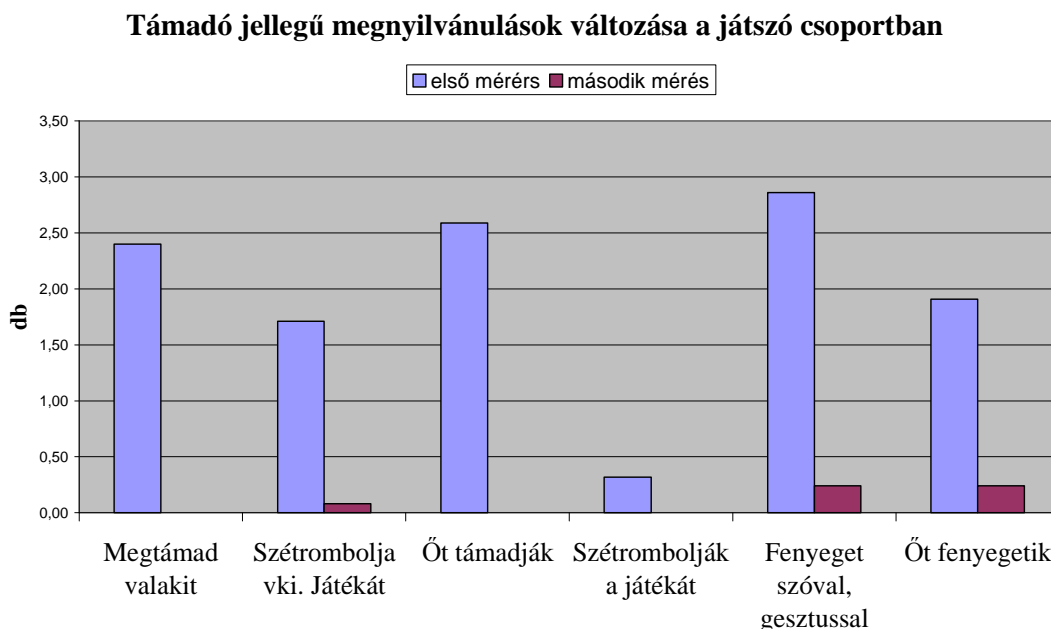
A vizsgált adatok még egy fontos különbségre hívják fel a figyelmet. A játszó gyerekek beszédében a ragok, jelek használatának a száma (3. sz. grafikon) nem szignifikánsan, de jelentősen nőtt. ($p=0,067$) (A teljes táblázatot lásd az 5. sz. mellékletben) E fölött az eredmény fölött azért sem szabad átsiklanunk, mert az eltérés igen nagy a kontroll csoporthoz képest, hiszen a kontroll csoport eredménye (4. sz. grafikon) szignifikánsan romlott. ($p=0,007$) (A teljes táblázatot lásd az 6. sz. mellékletben) Ez a kontroll csoporthoz viszonyított nagymértékű, változás, fejlődés, a játékok beszédfejlesztő hatását mutatja.

Azt gondolom, ez az eredmény már túlmutat az én kutatásom értelmezési keretén, ugyanis a játékokban részt nem vevő gyerekek eredményének sem kellett volna romlania, ha csak a spontán érés, fejlődés lenne mérhető rajtuk. Valószínűsíthető, hogy esetükben valamilyen más, nem várt befolyásoló körülmény is közrejátszott. Ilyen lehet például az óvónők által félreértelmezett iskolára való felkészítés, mivel ennek lehet az a hatása, hogy a gyermekek iskolás módon kérdezve és „felelgetve” megszoktak egy másik működési módot. Ez természetesen azzal jár, hogy ha csak a feltett kérdésre szabad válaszolni, akkor lényegesen rövidek lesznek a mondatok, és csökken a ragok, jelek használatának szükségessége az egyszavas mondatok előretörésével. Ezt a feltevésemet látszik igazolni az az adat is, mely szerint a nem játszó csoportban a gyerekek beszédében szignifikánsan csökkent az összetett vagy bővített mondatok száma, ($p=0,001$) és szignifikánsan nőtt a tömondatok száma. ($p=0,008$) (A teljes táblázatot lásd az 6. sz. mellékletben)

Összességében nézve tehát az első hipotézisem igazolódott, a játszó csoport tagjai szignifikánsan fejlődtek beszédükben, míg a kontroll csoportnál hasonló változások nem voltak tapasztalhatóak.

A második hipotézis vizsgálata

Második hipotézisem szerint a játszó csoportban a gyerekek támadó jellegű (agresszív) megnyilvánulásainak aránya csökken.

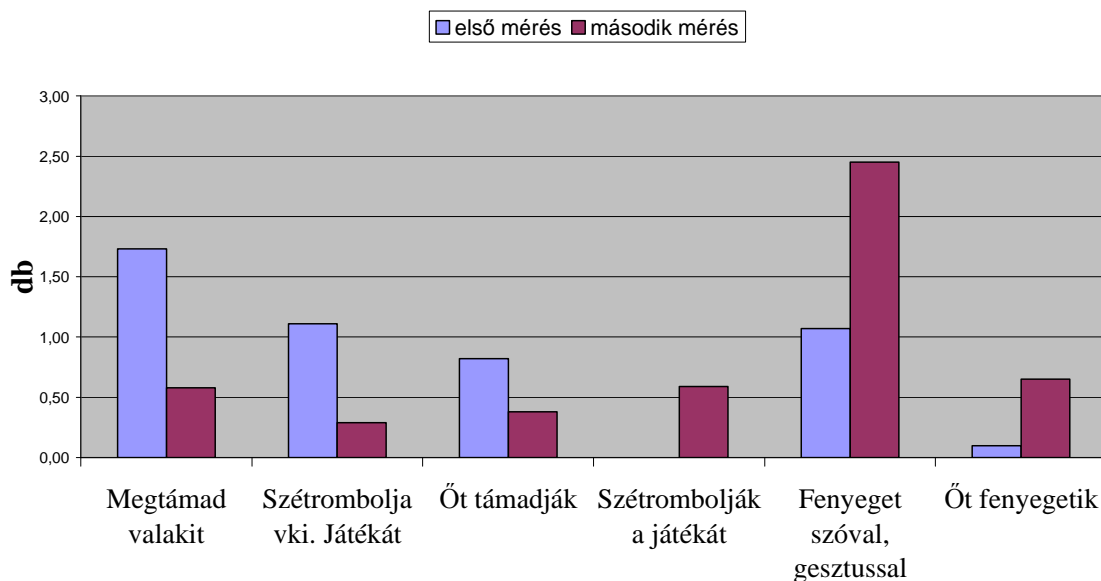
5. sz. grafikon

A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy szignifikánsan csökkent a játszó csoportbeli gyerekek támadó magatartása, ($p=0,005$) (A táblázat a 7. sz. mellékletben található.) Látható, hogy az agresszió minden megfigyelt megnyilvánulásában jelentős javulás tapasztalható, egy alá csökkent a támadó jellegű megnyilvánulások átlagos száma. (5. sz. grafikon).

A kontroll csoportban nem figyelhető meg hasonló változás. ($p=0,699$) (A táblázat a 8. sz. mellékletben található.)

Látható még, hogy bár a kontroll csoportnál is észrevehető javulás, ám a csökkenő fizikai agresszió, növekvő szóbeli agressziót eredményez. (6. sz. grafikon) Természetesen ez is fejlődésnek tekinthető, hiszen a fizikai erőszaknál lényegesen enyhébb, és a társadalom által elfogadottabb forma a szóbeli agresszió, ám a játszó csoporthoz képest nagy lemaradás tapasztalható. Összességében a kontroll csoportban az agresszív megnyilvánulások száma nem változott jelentősen.

Támadó jellegű megnyilvánulások változása a kontroll csoportban

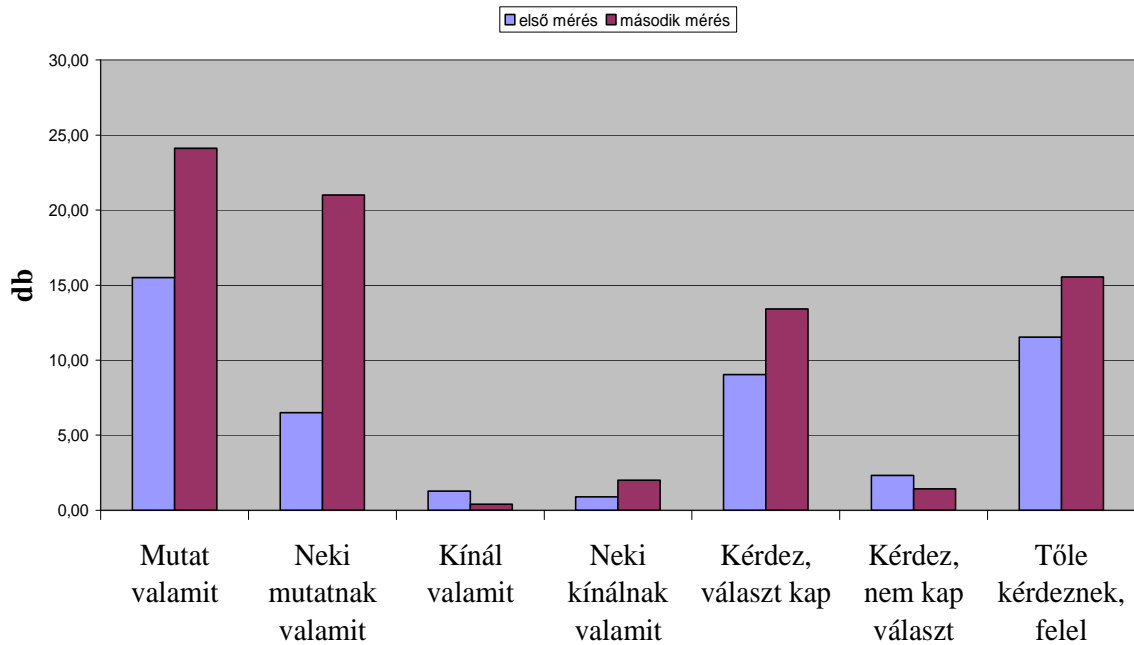

6. sz. grafikon

A támadó jellegű megnyilvánulásokkal kapcsolatos adatokat egészíti ki, és erősíti az a különbség is, miszerint a játszó gyerekek szignifikánsan kevesebbszer veszik el egymástól játéktárgyaikat, ($p=0,011$) míg a kontroll csoportnál hasonló változás nem tapasztalható. ($p=0,365$)

A hipotézisem második felét vizsgálva, látható hogy a játszó gyerekek eredetileg magasabb játék kezdeményezési aránya jelentősen csökkent, ám szignifikánsan nőtt a társ felé közeledés aránya. ($p=0,001$) (A táblázat a 7. sz. mellékletben található.)

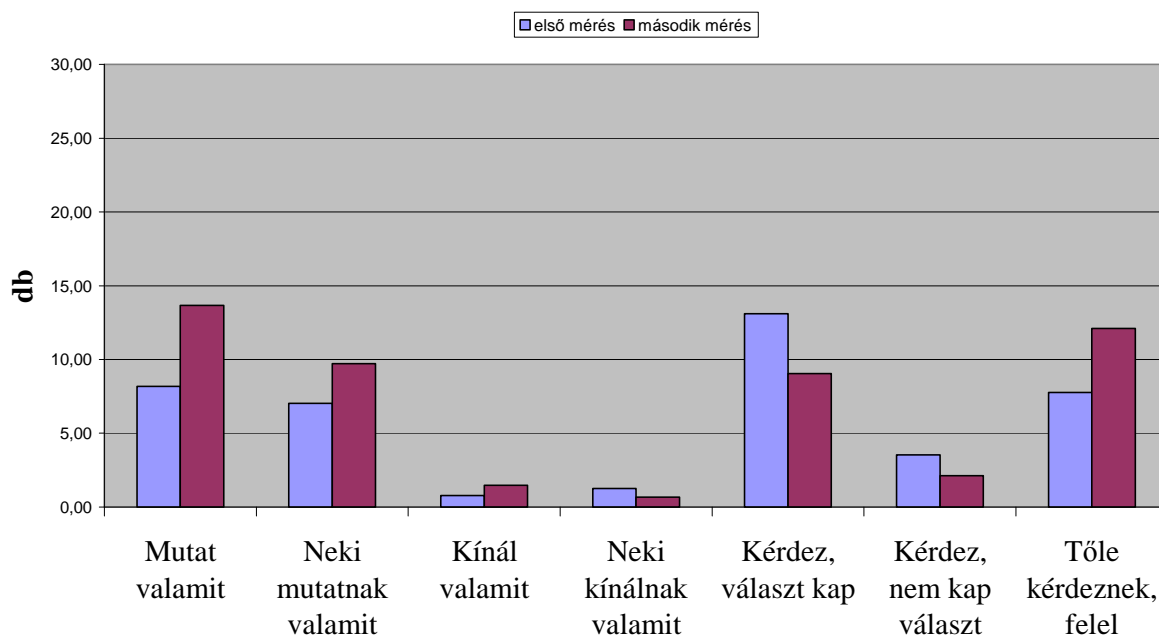
Közeledés, együttműködés változása a játzó csoportban

7. sz. grafikon

Ez a két terület, a kezdeményezés és a közeledés, két, egymáshoz közeli viselkedésforma. Ám míg a kezdeményezés nem feltételez feltétlenül kapcsolódást a társához, addig a közeledésben már megfogalmazódik a gyermek igénye a társakkal való kapcsolatra. Tehát a játzó csoport tagjainak viselkedésében a kezdeményezés, közeledésre változása fejlettebb kapcsolatokra utal, a társas kapcsolatok erősödését jelzi. A játzó csoportban a közeledés aránya szignifikánsan nőtt, (7. sz. grafikon) míg a kontroll csoportban nem figyelhető meg hasonló változás. ($p=0,281$) (8. sz. grafikon) (A táblázat a 8. sz. mellékletben található.)

Közeledés, együttműködés változása a kontroll csoportban

8. sz. grafikon

Látható, hogy a játzó csoportban az agresszió és a közeledés, mint viselkedésforma között fordított korreláció van, ami azt jelenti, hogy az egyik érték csökkenése a másik érték növekedésével jár együtt. Mivel esetünkben mindkettő szignifikáns változást mutat, a két érték között magas fordított korreláció van.

Az eredmények azt mutatják, hogy az énekes, mozgásos játékok hatását vizsgálva, a második – társas kapcsolati készséggel kapcsolatos - hipotézisem is igazolódott.

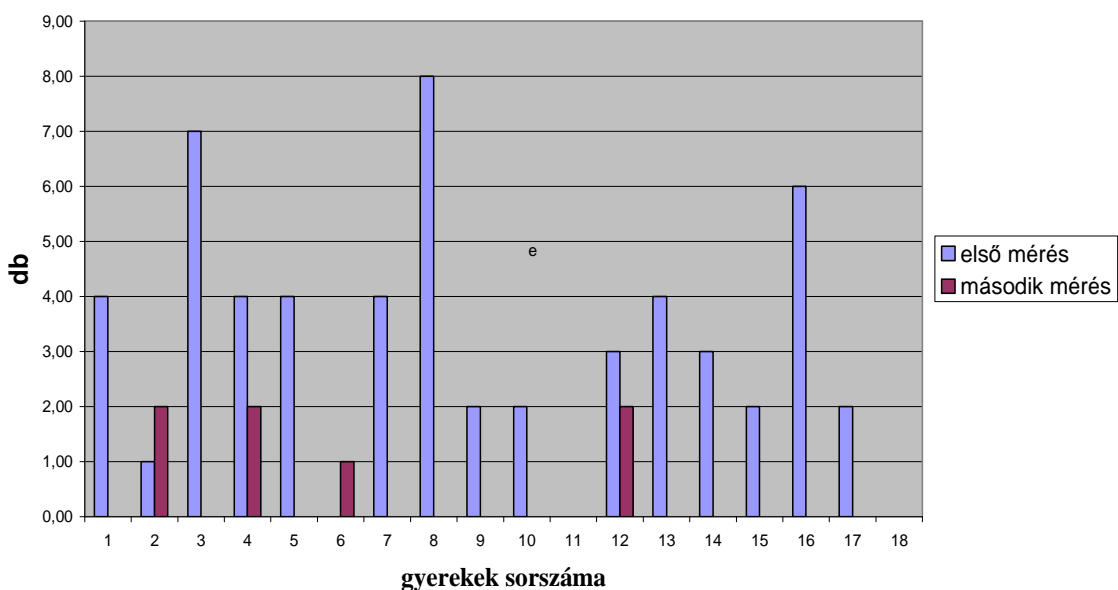
A vizsgálatban szereplő, játzó gyerekek társas érzelmi kompetenciái a játék közben elengedhetetlen kommunikáció és egymásra figyelés hatására fejlődtek, így társaik és a felnőttek számára is elfogadottabbá válhatnak, kapcsolataikban értékesebb társak lehetnek. Ez nagy segítség lehet számukra későbbi életükben is az újabb és újabb közösségekbe való beilleszkedésükre.

A számítások megismétlése a kiemelkedő, szélsőséges értékek elhagyásával

A kapott adatokat vizsgálva tapasztalhattam, hogy néhány esetben igen nagy szórás értékkel kellett dolgoznom. Ez egyfelől magyarázható, hiszen ebben a korban nagy egyéni különbségek lehetnek a gyerekek képességeiben. Másrészt viszont akár megkérdőjelezhetik ezek az értékek kutatásom hitelességét is. Ezért úgy döntöttem, hogy megismétlem a számolásokat a kiugró értékek elhagyásával. Erre elsősorban a társas kapcsolatok vizsgálatánál volt szükség.

Az általam vizsgált tevékenységek közül középpontba helyezett támadás adataiban a szórás érték mind a játzó, mind a kontroll csoportban igen magas. Ez akár azt is jelentheti, hogy eredményeim csak kevés gyerekre jellemzőek. Ezért a vizsgált populációból kivettem 7 gyerek adatait, akik támadási tevékenységében kiugróan nagy változás történt, és mivel a közeledő tevékenységet is felhasználtam eredményeim magyarázatára, a közeledésben legalább négyszeres változást produkáló 3 gyermek adatait is elvettem az új számolás hitelesebbé tétele érdekében. (Elvettem az 1, 6, 7, 14, 21, 22, 25, 27, 32, 39 sorszámú gyerekek eredményeit.) Így 18 játzó és 17 kontroll csoportbeli gyerek adataival számoltam.

A játzó csoport támadó jellegű megnyilvánulásainak változása kevesebb adattal

9. sz. grafikon

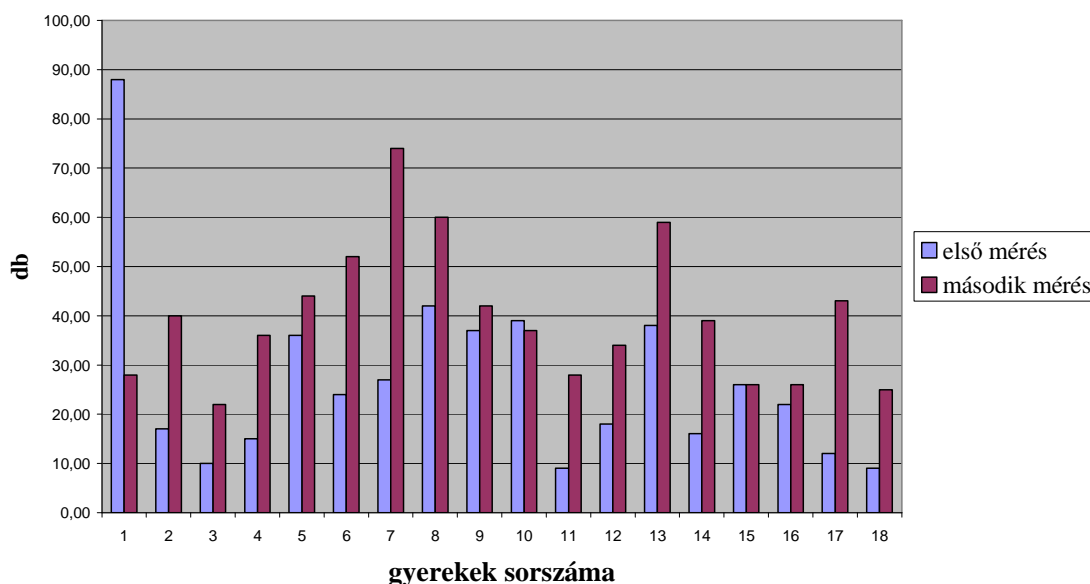
Az új adatokkal számolva csökkentek a szórás értékek, ám a sok egyéni különbséget még mindig mutatják a relatívan magas szórás értékek. Az így kapott adatok szerint is szignifikánsan csökkent a játzó csoportbeli gyerekek támadó magatartása. ($p=0,000$) (9. sz. grafikon)

A csoportban előforduló agresszív cselekmények csökkenését az is alátámasztja, hogy szignifikánsan kevesebbszer veszik el egymás játékát. ($p=0,003$) (A táblázat a 9. sz. mellékletben található.)

Összességében az agresszív cselekedetek arányának csökkenése azt mutatja, hogy érzelmeik szabályozására, indulataik kontrolálására rendelkeznek valamilyen - korábban nem, vagy csak kevésbé használt - stratégiával. Ez nagyban segíti őket abban, hogy játékaik során jobban tudjanak a játékra és a társaikra figyelni, ami tartalmasabb, értékesebb játéktevékenységet eredményez.

A hipotézisem második felét vizsgálva, látható hogy a játzó gyerekek tevékenységeiben szignifikánsan nőtt a társ felé közeledés aránya. ($p=0,023$) (A táblázat a 9. sz. mellékletben található.) (10. sz. grafikon)

Játzó gyerekek közeledésének változása kevesebb adattal

10. sz. grafikon

Hasonló fejlődést a kontroll csoportnál nem tapasztalhatunk, nincs jelentős változás. ($p > 0,05$) (A táblázat a 10. sz. mellékletben található.)

A megismételt számítások alátámasztják az eredeti eredményeket. A játzó csoportban tapasztalt fejlődés nem csak a kirívó eredményű gyerekekre érvényes, hanem az átlagoshoz közeli értékeket mutató gyerekekre is, így összességében tehát a csoportra is érvényes. A nagy szórásérték esetünkben nem kérdőjelezi meg az eredményeket, hanem csak a gyerekek koruknak megfelelő egyéni különbségeit mutatja.

III. Összegzés

Kutatásomban arra szerettem volna választ kapni, hogy az énekes, mozgásos, ritmusos népi - és gyerekjátékok fejlesztik-e mérhetően a gyerekek beszédképességét, és társas kapcsolati képességét, tehát tesznek-e szert előnyre az ilyen játékfoglalkozásokon rendszeresen résztvevő gyerekek a kontroll csoporthoz képest.

Eredményeim azt mutatják, hogy a kísérleti csoport jelentőset lépett előre a társaknak szóló beszéd-megnyilvánulásaiban, (szignifikánsan több társnak szóló beszéd-megnyilvánulás) míg a kontroll csoportnál nem látható előrelépés.

Támadó magatartás tekintetében is komoly fejlődést mutat a játszó csoport, (szignifikánsan kevesebb támadó jellegű megnyilvánulás) míg ezzel korrelál a játszó csoport közeledő magatartásformáknál megfigyelt eredménye (szignifikánsan több közeledő jellegű megnyilvánulás). A kontroll csoportnál ugyanezek a megnyilvánulások nem változtak jelentős mértékben.

Még egy jelentős különbség figyelhető meg a kísérleti csoportnál, mégpedig a ragok, jelek használatában bekövetkezett pozitív változás. Bár ez nem szignifikánsan fejlődött, mégis érdemes megemlíteni, mert a kontroll csoporthoz képest igen nagymértékű a fejlődésük e tekintetben is.

Régebbi kutatások a zene és a zenés játékok által nem vizsgált képességekre gyakorolt, jól kimutatható fejlesztő hatását bizonyítják. Mindezek tudatában fontos lenne, ha a gyerekek saját óvodájukban rendszeresen hozzájuthatnának a képességeiket megfelelően fejlesztő játékokhoz, énekes, mozgásos tevékenységekhez, ezáltal könnyebb és eredményesebb lehetne az iskolára való felkészülésük.

A kutatási eredményekből látszik, hogy a gyengébb képességgel rendelkező, kevesebb jó – a társadalom által elfogadott – tevékenység-mintával rendelkező gyerekek fejlődésére is nagy hatással vannak ezek a játékok. Lehetőséget adnak a gyerekeknek a hátrányaik ledolgozására, esetenként kortársaik túlszárnyalására is. Ezt bizonyítja, hogy a szélsőséges értékek nélkül számolva a játszó csoport tagjai eredetileg szignifikánsan többet támadták egymást, és a játéktevékenység után nem csak behozták hátrányukat, hanem jelentősen jobb eredményeket produkáltak, mint a kontroll csoport tagjai.

A kutatás felhasználhatósága: A kutatási eredmények közzétételével újra felismertethetnénk az óvodákkal az énekes, mozgásos, ritmusos népi- és gyerekjátékok fontosságát az óvodás korosztály fejlesztésében. (Látható, hogy nem idejélmúlt a népi játék, a mai gyerekek is érdeklődőek és fogékonyak lennének rá.) Ezzel ötletet adva újabb játék alapú fejlesztőprogram, vagy programok létrehozásához. Az óvodapedagógusok képességük és képesítésük szerint is kiválóan tudnák alkalmazni ezeket, és biztosan eredményesebbek lennének az iskolára való felkészítésben is, ha nem az óvodát iskolásítanák, hanem csak a gyerekek kedvenc időtöltését –a játékot – használnák a gyerekek fejlesztésére.

A kutatás továbbfejlesztésének lehetséges irányai: Tervezem a kutatásom kiterjesztését gyermekotthonban nevelkedő gyermekek vizsgálatára. Náluk a korosztályt is tágabban határoznám meg, részben gyakorta gyengébb szellemi képességeik miatt, részben szociális hátrányaik és egyéb lemaradásaik miatt. Természetesen így a vizsgálati módszereimen is változtatnom kell, ezért a megfigyelésen kívül játékos feladatokkal és pszichológiai tesztekkel is szeretném bővíteni a vizsgálatot. Ezen kívül tervezem a gyerekek kreativitásának vizsgálatát is, felmérve e zenés játékok kreativitásra gyakorolt fejlesztő hatását.

Felhasznált irodalom

Balogh Éva (2004): Fejlődéslélektan. A megtermékenyüléstől az óvodáskor végéig. Debrecen Didakt Kft.

Barkóczi Ilona – Pléh Csaba (1977): Kodály nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata. Bács megyei Lapkiadó Vállalat

Bartók Béla, Kodály Zoltán szerk. (1951): Magyar Népzene Tára. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából. Gyermekjátékok. Bp. Magyar Tudományos Akadémia

Campos Jiménez Anna (2002): Mozgásterápia gyermekeknek pszichoterápiás célkitűzéssel. In: Martonné Tamás Márta (szerk.): Fejlesztő pedagógia. Bp. ELTE Eötvös Kiadó

Carver, Charles S. – Scheier, M. F. (2001): Személyiségpszichológia. Bp. Osiris Kiadó

Cole, Michael – Cole, Sheila R. (2003): Fejlődéslélektan. Bp. Osiris Kiadó

Erikson, Erik H. (2002): Gyermekkor és társadalom. Bp. Osiris Kiadó

Gazda Klára (1980): Gyermekvilág Esztelneken. Néprajzi monográfia. Bukarest Kriterion Könyvkiadó

Gósy Mária (2000): A hallástól a tanulásig. Folyamatok, anyanyelvi fejlődés, a beszédészlelés és a beszédmegértés zavarai, vizsgálatok, esetelemzések, fejlesztési sajátosságok. Bp. NIKOL Kkt.

Kokas Klára (1977): A Kodály – módszerről. In: Barkóczi Ilona – Pléh Csaba: Kodály nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata. Bács megyei Lapkiadó Vállalat

Kokas Klára (1992): A zene felemeli a kezeimet. Bp. Akadémiai Kiadó

Kokas Klára (1972): Képességfejlesztés zenei neveléssel. Bp. Zeneműkiadó

Lakatos Katalin (2006): Az alapkészségek fejlesztési lehetősége a HRG és a TSMT-I-II módszerekkel. In: M. Tamás Márta: Integráció és inklúzió. Fejlesztő módszerek a közoktatásban. Trefort Kiadó

Lázár Katalin (1997): Népi játékok. Bp. Planétás Kiadó

Mérei Ferenc - V. Binét Ágnes (1993): Gyermeklélektan. Bp. Gondolat

M. Tamás Márta (2006): Iskolaérettség a gyakorlatban. In: M. Tamás Márta: Integráció és inklúzió. Fejlesztő módszerek a közoktatásban. Trefort Kiadó

Niedermüller Péter (1990): Műfaji sajátosság. (Magyar népi játékok.) In: Magyar Néprajz VI. Budapest

Salamon Jenő (1993): A megismerő tevékenység fejlődéslélektana. Nemzeti Tankönyvkiadó

Sedlak, Franz, Sindelar, Brigitte (2005): „De jó, már én is tudom!” Óvodáskorú és iskolát kezdő gyermekek fejlesztése. A/3 Nyomdaipari és Kiadói Szolgáltató Kft.

Szabó Pál (1984): A játéktól az iskoláig. Kossuth Könyvkiadó

Székácsné Vida Mária (1980): A művészeti nevelés hatásrendszere. Bp. Akadémia Kiadó

Winnicott, Donald W. (2000): Kisgyermek család külvilág. Bp. Animula Kiadó

Györgypál Zoltánné (2011): Magyar Lovasterápia Szövetség. A hippoterápia a rehabilitációban. Forrás: Internet <http://www.lovasterapia.hu/fooldal/hippoterapia/2011-03-24>

Kulcsár Mihályné (2007): Fejlesztő módszerek. Mozgásterápia. Forrás: Internet: http://fejlesztomodszerk.blog.hu/2007/10/15/mozgasterapia_2011-03-18

Merényi Márta (2006) Magyar Mozgás és Táncterápiás Egyesület. A pszichodinamikus mozgás- és táncterápia. Forrás: Internet: http://www.tancterapia.net/iranyzatok_pdm.htm 2011-03-22

Pinczésné Palásthy Ildikó, Bánhidi Mária (2007): Kompetencia-alapú tanítási-tanulási programok elterjesztése a Hajdú-Bihar megyei pedagógusképzésben. HEFOP-3.3.2-05/1.-2006-04-0008/1.0 projekt Drámapedagógia. Forrás: Internet: http://puma.unideb.hu/kompetencia/fajlok/81_Dr%C3%A1mapedag%C3%B3gia_Oktat%C3%B3i%20seg%C3%A9danyag.pdf?PHPSESSID=d5a8c83c3a96b14bfb7a4d78915d1f36 2011-03-22

Szulman Ildikó (2006): Grafomotoros fejlesztés. Forrás: Internet: www.palotas-logosuli.sulinet.hu/logopedia/grafomotoros.pps 2011-03-29

Zsilka Sándorné (2011): A tanulási zavar megjelenése az iskolai teljesítményben, a korrekció lehetőségei. Diszlexia Info. Forrás: Internet: <http://www.diszlexia.info/tanzavisko.htm> 2011-03-21

Mellékletek

Szignifikancia táblázatok

3. sz. melléklet

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
szobeli1	Equal variances assumed	1,099	,300	-.972	43	,337	-7,78571	8,01088	-23,94119	8,36976
	Equal variances not assumed			-.961	39,528	,342	-7,78571	8,09972	-24,16195	8,59052
ragok1	Equal variances assumed	1,083	,304	-1,567	43	,125	-11,79762	7,53068	-26,98469	3,38945
	Equal variances not assumed			-1,542	37,865	,131	-11,79762	7,65274	-27,29159	3,69636
tomondat1	Equal variances assumed	,055	,815	-.730	43	,469	-3,58333	4,90888	-13,48303	6,31637
	Equal variances not assumed			-.736	42,977	,466	-3,58333	4,87121	-13,40722	6,24055
bovitett1	Equal variances assumed	,151	,700	-.747	43	,459	-4,25000	5,68967	-15,72431	7,22431
	Equal variances not assumed			-.740	39,828	,464	-4,25000	5,74708	-15,86684	7,36684
tarsaknak1	Equal variances assumed	,459	,502	-.967	43	,339	-7,43452	7,68787	-22,93860	8,06955
	Equal variances not assumed			-.957	39,611	,345	-7,43452	7,77104	-23,14518	8,27614
felnottnek1	Equal variances assumed	,008	,928	-.824	43	,415	-1,38095	1,67692	-4,76278	2,00088
	Equal variances not assumed			-.831	42,999	,410	-1,38095	1,66106	-4,73081	1,96890
kerdesre1	Equal variances assumed	,427	,517	1,487	43	,144	2,19643	1,47710	-,78243	5,17529
	Equal variances not assumed			1,508	42,795	,139	2,19643	1,45674	-,74177	5,13463
cselekvest1	Equal variances assumed	,010	,919	-.408	43	,685	-1,16667	2,85880	-6,93199	4,59866
	Equal variances not assumed			-.408	42,164	,685	-1,16667	2,85960	-6,93690	4,60357

4. sz. melléklet

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
parancs1	Equal variances assumed	4,655	,037	-,346	43	,731	-,84524	2,44555	-5,77716	4,08668
	Equal variances not assumed			-,331	27,537	,743	-,84524	2,55487	-6,08263	4,39216
kezdeményez1	Equal variances assumed	7,087	,011	4,281	43	,000	5,47619	1,27907	2,89670	8,05568
	Equal variances not assumed			4,420	38,403	,000	5,47619	1,23884	2,96915	7,98323
irányít1	Equal variances assumed	1,734	,195	2,009	43	,051	2,79762	1,39220	-,01003	5,60527
	Equal variances not assumed			2,058	41,060	,046	2,79762	1,35968	,05182	5,54342
kéri1	Equal variances assumed	10,799	,002	3,001	43	,004	2,20238	,73398	,72216	3,68260
	Equal variances not assumed			3,136	33,396	,004	2,20238	,70238	,77402	3,63074
elveszi1	Equal variances assumed	,043	,837	1,060	43	,295	,77976	,73537	-,70325	2,26278
	Equal variances not assumed			1,062	42,476	,294	,77976	,73408	-,70119	2,26071
támad1	Equal variances assumed	2,319	,135	1,769	43	,084	4,85714	2,74564	-,67998	10,39426
	Equal variances not assumed			1,827	38,258	,075	4,85714	2,65826	-,52303	10,23731
közeledik1	Equal variances assumed	,737	,395	,018	43	,986	,08333	4,64846	-9,29118	9,45785
	Equal variances not assumed			,018	41,889	,985	,08333	4,55607	-9,11192	9,27859
nemfelel1	Equal variances assumed	1,037	,314	,664	43	,510	,20238	,30495	-,41261	,81737
	Equal variances not assumed			,672	42,927	,505	,20238	,30131	-,40529	,81005
intimitás1	Equal variances assumed	5,442	,024	-1,325	43	,192	-1,25000	,94326	-3,15227	,65227
	Equal variances not assumed			-1,265	26,664	,217	-1,25000	,98789	-3,27817	,77817

5. sz. melléklet

A játzó csoport beszédfejlődésének értelmezése páros T-próbával

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	szobeli1	70,8333	24	24,68703	5,03922
	szobeli2	78,8750	24	24,39229	4,97905
Pair 2	ragok1	47,9167	24	22,21812	4,53526
	ragok2	57,6250	24	20,00177	4,08284
Pair 3	tomondat1	38,7500	24	17,26331	3,52386
	tomondat2	45,0417	24	12,40084	2,53131
Pair 4	bovitett1	32,0833	24	17,67562	3,60802
	bovitett2	33,8333	24	17,49700	3,57156
Pair 5	tarsaknak1	50,0417	24	23,74407	4,84674
	tarsaknak2	63,1250	24	20,33697	4,15127
Pair 6	felnottnek1	3,6667	24	5,96123	1,21683
	felnottnek2	4,1250	24	3,87088	,79014
Pair 7	kerdesre1	6,9583	24	5,38500	1,09921
	kerdesre2	6,5417	24	3,86713	,78938
Pair 8	cselekvest1	10,1667	24	9,54926	1,94923
	cselekvest2	5,0833	24	5,52399	1,12758

Paired Samples Test

	Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)	
	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference					
				Lower	Upper				
Pair 1	szobeli1 - szobeli2	-8,04167	30,61043	6,24833	-20,96732	4,88398	-1,287	23	,211
Pair 2	ragok1 - ragok2	-9,70833	24,74650	5,05136	-20,15787	,74120	-1,922	23	,067
Pair 3	tomondat1 - tomondat2	-6,29167	18,18858	3,71273	-13,97203	1,38870	-1,695	23	,104
Pair 4	bovitett1 - bovitett2	-1,75000	22,60098	4,61341	-11,29356	7,79356	-,379	23	,708
Pair 5	tarsaknak1 - tarsaknak2	-13,08333	28,96462	5,91238	-25,31402	-,85265	-2,213	23	,037
Pair 6	felnottnek1 - felnottnek2	-,45833	5,77836	1,17950	-2,89832	1,98166	-,389	23	,701
Pair 7	kerdesre1 - kerdesre2	,41667	6,51364	1,32959	-2,33380	3,16714	,313	23	,757
Pair 8	cselekvest1 - cselekvest2	5,08333	9,85511	2,01167	-,92189	9,24478	2,527	23	,019

6. sz. melléklet

A nem játszó csoport beszédfejlődésének értelmezése páros T-próbával

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	szobeli1	78,6190	21	29,05938	6,34128
	szobeli2	78,9048	21	22,09503	4,82153
Pair 2	ragok1	59,7143	21	28,24738	6,16408
	ragok2	46,5714	21	19,26803	4,20463
Pair 3	tomondat1	42,3333	21	15,41212	3,36320
	tomondat2	56,0000	21	16,94993	3,69878
Pair 4	bovitett1	36,3333	21	20,49959	4,47338
	bovitett2	22,9048	21	14,07446	3,07130
Pair 5	tarsaknak1	57,4762	21	27,83634	6,07439
	tarsaknak2	56,5714	21	20,70404	4,51799
Pair 6	felnottnek1	5,0476	21	5,18147	1,13069
	felnottnek2	3,4286	21	3,39958	,74185
Pair 7	kerdesre1	4,7619	21	4,38069	,95595
	kerdesre2	7,8095	21	6,09606	1,33027
Pair 8	cselekest1	11,3333	21	9,58819	2,09231
	cselekest2	11,0952	21	10,11882	2,20811

Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	szobeli1 - szobeli2	-,28571	26,77526	5,84284	-12,47366	11,90224	-,049	20	,961
Pair 2	ragok1 - ragok2	13,14286	20,04317	4,37378	4,01932	22,26640	3,005	20	,007
Pair 3	tomondat1 - tomondatt2	-13,66667	21,27753	4,64314	-23,35208	-3,98125	-2,943	20	,008
Pair 4	bovitett1 - bovitett2	13,42857	16,24368	3,54466	6,03454	20,82261	3,788	20	,001
Pair 5	tarsaknak1 - tarsaknak2	,90476	19,18568	4,18666	-7,82846	9,63798	,216	20	,831
Pair 6	felnottnek1 - felnottnek2	1,61905	6,34410	1,38440	-1,26875	4,50685	1,169	20	,256
Pair 7	kerdesre1 - kerdesre2	-3,04762	7,67122	1,67400	-6,53952	,44428	-1,821	20	,084
Pair 8	cselekest1 - cselekest2	,23810	11,16649	2,43673	-4,84483	5,32102	,098	20	,923

A játzó csoport társas kapcsolati készségének értelmezése páros T-próbával

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	parancs1 parancs2	5,2500 1,7083	24 24	5,02386 2,01039	1,02549 ,41037
Pair 2	kezdemenyez1 kezdemenyez2	8,3333 3,0833	24 24	5,10470 2,65259	1,04199 ,54146
Pair 3	irányít1 irányít2	5,7500 7,2500	24 24	5,34261 6,62833	1,09056 1,35300
Pair 4	kéri1 kéri2	3,2500 2,8333	24 24	3,08221 3,30568	,62915 ,67477
Pair 5	elveszi1 elveszi2	2,8750 1,1250	24 24	2,49020 1,72734	,50831 ,35259
Pair 6	támad1 támad2	7,3333 ,2917	24 24	10,97692 ,69025	2,24065 ,14090
Pair 7	közeledik1 közeledik2	23,4167 40,3750	24 24	17,51997 14,77899	3,57625 3,01675
Pair 8	nemfelel1 nemfelel2	,5833 ,2500	24 24	1,10007 ,67566	,22455 ,13792
Pair 9	intimitás1 intimitás2	,4167 ,7083	24 24	1,83958 1,65448	,37550 ,33772

Paired Samples Test

		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	parancs1 - parancs2	3,54167	5,46116	1,11475	1,23562	5,84771	3,177	23	,004
Pair 2	kezdemenyez1 - kezdemenyez2	5,25000	5,72751	1,16912	2,83149	7,66851	4,491	23	,000
Pair 3	irányít1 - irányít2	-1,50000	8,72777	1,78155	-5,18541	2,18541	-,842	23	,408
Pair 4	kéri1 - kéri2	,41667	5,02097	1,02490	-1,70350	2,53684	,407	23	,688
Pair 5	elveszi1 - elveszi2	1,75000	3,11029	,63489	,43664	3,06336	2,756	23	,011
Pair 6	támad1 - támad2	7,04167	11,13740	2,27341	2,33876	11,74458	3,097	23	,005
Pair 7	közeledik1 - közeledik2	-16,95833	21,10734	4,30852	-25,87118	-8,04548	-3,936	23	,001
Pair 8	nemfelel1 - nemfelel2	,33333	1,16718	,23825	-,15953	,82619	1,399	23	,175
Pair 9	intimitás1 - intimitás2	-,29167	2,59563	,52983	-1,38771	,80437	-,550	23	,587

**A nem játszó csoport társas kapcsolati készségének értelmezése páros
T-próbával**

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	parancs1 parancs2	6,0952 4,1429	21 21	10,72336 4,49762	2,34003 ,98146
Pair 2	kezdemenyez1 kezdemenyez2	2,8571 4,6190	21 21	3,07060 3,54226	,67006 ,77298
Pair 3	iranyit1 iranyit2	2,9524 4,5238	21 21	3,72124 3,90665	,81204 ,85250
Pair 4	keri1 keri2	1,0476 2,5238	21 21	1,43095 3,26526	,31226 ,71254
Pair 5	elveszi1 elveszi2	2,0952 3,0476	21 21	2,42703 4,22464	,52962 ,92189
Pair 6	tamad1 tamad2	2,4762 3,0000	21 21	6,55453 3,97492	1,43032 ,86740
Pair 7	kozeledik1 kozeledik2	23,3333 26,4286	21 21	12,93574 10,89299	2,82281 2,37704
Pair 8	nemfelel1 nemfelel2	,3810 ,7143	21 21	,92066 1,18924	,20090 ,25951
Pair 9	intimitas1 intimitas2	1,6667 ,4762	21 21	4,18728 1,20909	,91374 ,26385

Paired Samples Test

	Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)	
	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference					
				Lower	Upper				
Pair 1	parancs1 - parancs2	1,95238	11,42137	2,49235	-3,24656	7,15132	,783	20	,443
Pair 2	kezdemenyez1 - kezdemenyez2	-1,76190	4,17019	,91001	-3,66015	,13634	-1,936	20	,067
Pair 3	iranyit1 - irányit2	-1,57143	6,02969	1,31579	-4,31611	1,17325	-1,194	20	,246
Pair 4	keri1 - keri2	-1,47619	2,92607	,63852	-2,80812	-,14426	-2,312	20	,032
Pair 5	elveszi1 - elveszi2	-,95238	4,70613	1,02696	-3,09458	1,18982	-,927	20	,365
Pair 6	tamad1 - tamad2	-,52381	6,11244	1,33384	-3,30616	2,25854	-,393	20	,699
Pair 7	kozeledik1 - közeledik2	-3,09524	12,79025	2,79106	-8,91729	2,72681	-1,109	20	,281
Pair 8	nemfelel1 - nemfelel2	-,33333	1,68325	,36732	-1,09954	,43287	-,907	20	,375
Pair 9	intimitas1 - intimitas2	1,19048	4,17874	,91188	-,71167	3,09262	1,306	20	,207

9. sz. melléklet

Páros T-próba társas kapcsolatok játszó csoport kevesebb adattal

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	parancs1	5,2222	18	5,51528	1,29996
	parancs2	1,0556	18	1,39209	,32812
Pair 2	kezdemény ez1	8,8333	18	5,66984	1,33639
	kezdemény ez2	2,9444	18	2,79647	,65914
Pair 3	irányít1	6,1667	18	5,54394	1,30672
	irányít2	5,8889	18	5,03971	1,18787
Pair 4	kéri1	3,1111	18	3,06573	,72260
	kéri2	2,7778	18	3,02063	,71197
Pair 5	elveszi1	3,2778	18	2,34660	,55310
	elveszi2	1,0000	18	1,74895	,41223
Pair 6	támad1	3,1111	18	2,29805	,54166
	támad2	,3889	18	,77754	,18327
Pair 7	közeledik1	26,9444	18	18,84136	4,44095
	közeledik2	39,7222	18	14,09967	3,32332
Pair 8	nemfelel1	,7222	18	1,22741	,28930
	nemfelel2	,3333	18	,76696	,18078
Pair 9	intimitás1	,5556	18	2,12055	,49982
	intimitás2	,3333	18	,84017	,19803

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	parancs1 - parancs2	4,16667	5,96312	1,40552	1,20128	7,13206	2,964	17	,009
Pair 2	kezdeményez1 - kezdeményez2	5,88889	6,07685	1,43233	2,86694	8,91084	4,111	17	,001
Pair 3	irányít1 - irányít2	,27778	6,76327	1,59412	-3,08552	3,64107	,174	17	,864
Pair 4	kéri1 - kéri2	,33333	4,63998	1,09365	-1,97407	2,64074	,305	17	,764
Pair 5	elveszi1 - elveszi2	2,27778	2,73981	,64578	,91530	3,64025	3,527	17	,003
Pair 6	támad1 - támad2	2,72222	2,56230	,60394	1,44802	3,99642	4,507	17	,000
Pair 7	közeledik1 - közeledik2	-12,77778	21,69997	5,11473	-23,56892	-1,98663	-2,498	17	,023
Pair 8	nemfelel1 - nemfelel2	,38889	1,33456	,31456	-,27477	1,05255	1,236	17	,233
Pair 9	intimitás1 - intimitás2	,22222	2,36533	,55751	-,95403	1,39847	,399	17	,695

10. sz. melléklet

Páros T-próba társas kapcsolatok kontroll csoport kevesebb adattal

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	parancs1 parancs2	4,9412 3,0000	17 17	7,48724 2,78388	1,81592 ,67519
Pair 2	kezdeménye z1 kezdeménye z2	3,4118 3,7647	17 17	3,14362 2,92680	,76244 ,70985
Pair 3	irányít1 irányít2	3,0588 3,8235	17 17	3,54384 3,60963	,85951 ,87546
Pair 4	kéri1 kéri2	1,1176 2,5294	17 17	1,45269 3,64207	,35233 ,88333
Pair 5	elveszi1 elveszi2	2,3529 2,5882	17 17	2,57248 3,42890	,62392 ,83163
Pair 6	támad1 támad2	1,4118 2,0588	17 17	3,26073 2,48673	,79084 ,60312
Pair 7	közeledik1 közeledik2	24,6471 24,5882	17 17	11,96840 8,55175	2,90276 2,07410
Pair 8	nemfelel1 nemfelel2	,4706 ,5882	17 17	1,00733 1,12132	,24431 ,27196
Pair 9	intimitás1 intimitás2	2,0588 ,5294	17 17	4,58899 1,32842	1,11299 ,32219

		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	parancs1 - parancs2	1,94118	7,65237	1,85597	-1,99331	5,87566	1,046	16	,311
Pair 2	kezdeményez1 - kezdeményez2	-,35294	2,71434	,65832	-1,74853	1,04264	-,536	16	,599
Pair 3	irányít1 - irányít2	-,76471	5,19049	1,25888	-3,43341	1,90400	-,607	16	,552
Pair 4	kéri1 - kéri2	-1,41176	3,22217	,78149	-3,06845	,24492	-1,807	16	,090
Pair 5	elveszi1 - elveszi2	-,23529	4,03933	,97968	-2,31213	1,84154	-,240	16	,813
Pair 6	támad1 - támad2	-,64706	3,42675	,83111	-2,40893	1,11482	-,779	16	,448
Pair 7	közeledik1 - közeledik2	,05882	10,35900	2,51243	-5,26728	5,38493	,023	16	,982
Pair 8	nemfelel1 - nemfelel2	-,11765	1,69124	,41019	-,98720	,75191	-,287	16	,778
Pair 9	intimitás1 - intimitás2	1,52941	4,59779	1,11513	-,83456	3,89338	1,372	16	,189

Megfigyelési napló a vizsgálatban szereplő összes gyermek eredményeivel

Magyarázat

Sorszám = gyermek sorszáma

Fejlesztett 1 = játszó csoport

Fejlesztett 2 = kontroll csoport

Első megfigyelés 1 (pl.: **szóbeli 1**, ragok 1 stb.)

Második megfigyelés 2 (pl.: **szóbeli 2**, ragok 2 stb.)

sorszám	óvoda	fejlesztett	szobeli	ragok	tomondat	bovított	tarsaknak	felnottnak	kerdesre	cselekvest
1,00	1,00	1,00	72,00	50,00	46,00	26,00	26,00	16,00	1,00	29,00
2,00	1,00	1,00	62,00	42,00	28,00	34,00	51,00	2,00	7,00	2,00
3,00	1,00	1,00	60,00	51,00	31,00	29,00	38,00	6,00	10,00	6,00
4,00	1,00	1,00	93,00	24,00	84,00	9,00	63,00	0,00	18,00	12,00
5,00	1,00	1,00	97,00	90,00	36,00	61,00	89,00	2,00	0,00	6,00
6,00	1,00	1,00	72,00	50,00	46,00	26,00	26,00	16,00	1,00	29,00
7,00	1,00	1,00	90,00	46,00	76,00	14,00	58,00	12,00	16,00	4,00
8,00	1,00	1,00	95,00	75,00	50,00	45,00	87,00	0,00	0,00	8,00
9,00	1,00	1,00	57,00	31,00	35,00	22,00	40,00	0,00	0,00	17,00
10,00	1,00	1,00	68,00	47,00	39,00	29,00	30,00	13,00	8,00	17,00
11,00	1,00	1,00	80,00	64,00	27,00	53,00	44,00	21,00	10,00	5,00
12,00	1,00	1,00	93,00	68,00	42,00	51,00	85,00	0,00	8,00	0,00
13,00	1,00	1,00	59,00	38,00	32,00	27,00	40,00	8,00	7,00	4,00
14,00	2,00	1,00	83,00	60,00	55,00	28,00	69,00	2,00	2,00	10,00
15,00	2,00	1,00	115,00	80,00	49,00	66,00	73,00	0,00	16,00	26,00
16,00	2,00	1,00	59,00	29,00	39,00	20,00	40,00	1,00	6,00	12,00
17,00	2,00	1,00	98,00	60,00	54,00	44,00	84,00	0,00	14,00	0,00
18,00	2,00	1,00	74,00	70,00	25,00	49,00	59,00	0,00	6,00	9,00
19,00	2,00	1,00	48,00	16,00	38,00	10,00	22,00	0,00	6,00	20,00
20,00	2,00	1,00	8,00	4,00	6,00	2,00	6,00	0,00	2,00	0,00
21,00	2,00	1,00	80,00	50,00	42,00	38,00	53,00	1,00	1,00	25,00
22,00	2,00	1,00	68,00	54,00	26,00	42,00	37,00	0,00	3,00	28,00
23,00	2,00	1,00	21,00	6,00	16,00	5,00	7,00	0,00	12,00	2,00
24,00	2,00	1,00	44,00	36,00	24,00	20,00	38,00	0,00	6,00	0,00
25,00	3,00	2,00	51,00	35,00	28,00	23,00	42,00	9,00	0,00	0,00
26,00	3,00	2,00	55,00	42,00	26,00	29,00	39,00	0,00	2,00	14,00
27,00	3,00	2,00	29,00	10,00	25,00	4,00	9,00	5,00	3,00	12,00
28,00	3,00	2,00	114,00	93,00	72,00	42,00	87,00	15,00	7,00	5,00
29,00	3,00	2,00	119,00	101,00	53,00	66,00	105,00	2,00	5,00	7,00
30,00	3,00	2,00	121,00	91,00	55,00	67,00	89,00	2,00	10,00	20,00
31,00	3,00	2,00	76,00	68,00	29,00	47,00	57,00	2,00	13,00	4,00
32,00	3,00	2,00	128,00	105,00	75,00	53,00	106,00	6,00	9,00	7,00
33,00	3,00	2,00	73,00	56,00	38,00	35,00	69,00	1,00	2,00	1,00
34,00	3,00	2,00	123,00	111,00	35,00	88,00	109,00	2,00	2,00	10,00
35,00	3,00	2,00	87,00	77,00	58,00	29,00	49,00	0,00	1,00	37,00
36,00	4,00	2,00	86,00	58,00	38,00	48,00	53,00	14,00	0,00	19,00
37,00	4,00	2,00	51,00	38,00	30,00	21,00	39,00	0,00	6,00	6,00
38,00	4,00	2,00	67,00	59,00	42,00	25,00	40,00	11,00	14,00	2,00
39,00	4,00	2,00	50,00	30,00	27,00	23,00	27,00	12,00	7,00	4,00
40,00	4,00	2,00	43,00	29,00	32,00	11,00	39,00	0,00	0,00	4,00
41,00	4,00	2,00	56,00	46,00	27,00	29,00	31,00	11,00	9,00	5,00
42,00	4,00	2,00	65,00	25,00	54,00	11,00	36,00	9,00	0,00	20,00
43,00	4,00	2,00	86,00	62,00	54,00	32,00	64,00	0,00	0,00	22,00
44,00	4,00	2,00	89,00	61,00	56,00	33,00	65,00	5,00	6,00	13,00
45,00	4,00	2,00	82,00	57,00	35,00	47,00	52,00	0,00	4,00	26,00

sorszám	fejlesztett	szobeli2	ragok2	tomondat2	bovitett2	tarsaknak2	felnottnek2	kerdesre2	cselekvest2
1,00	1,00	104,00	82,00	50,00	54,00	79,00	9,00	8,00	8,00
2,00	1,00	81,00	56,00	47,00	34,00	68,00	2,00	9,00	2,00
3,00	1,00	113,00	73,00	65,00	48,00	82,00	3,00	8,00	20,00
4,00	1,00	64,00	37,00	53,00	11,00	43,00	4,00	5,00	12,00
5,00	1,00	106,00	77,00	74,00	32,00	81,00	7,00	2,00	16,00
6,00	1,00	104,00	82,00	50,00	54,00	79,00	9,00	8,00	8,00
7,00	1,00	73,00	42,00	55,00	18,00	59,00	4,00	8,00	2,00
8,00	1,00	67,00	42,00	40,00	27,00	45,00	14,00	4,00	4,00
9,00	1,00	133,00	91,00	69,00	64,00	108,00	0,00	10,00	15,00
10,00	1,00	103,00	81,00	50,00	53,00	78,00	4,00	14,00	7,00
11,00	1,00	78,00	58,00	44,00	34,00	55,00	11,00	8,00	4,00
12,00	1,00	78,00	65,00	47,00	31,00	70,00	0,00	8,00	0,00
13,00	1,00	51,00	46,00	30,00	21,00	47,00	0,00	2,00	2,00
14,00	1,00	122,00	102,00	53,00	69,00	114,00	8,00	0,00	0,00
15,00	1,00	49,00	33,00	34,00	15,00	43,00	0,00	4,00	2,00
16,00	1,00	67,00	55,00	34,00	33,00	57,00	3,00	0,00	7,00
17,00	1,00	77,00	57,00	34,00	43,00	65,00	4,00	8,00	0,00
18,00	1,00	60,00	44,00	43,00	17,00	49,00	2,00	7,00	2,00
19,00	1,00	78,00	54,00	44,00	34,00	70,00	1,00	5,00	2,00
20,00	1,00	44,00	25,00	39,00	5,00	41,00	0,00	2,00	1,00
21,00	1,00	80,00	53,00	50,00	30,00	52,00	10,00	11,00	7,00
22,00	1,00	83,00	75,00	28,00	55,00	65,00	4,00	10,00	4,00
23,00	1,00	40,00	31,00	31,00	9,00	35,00	1,00	2,00	2,00
24,00	1,00	58,00	40,00	32,00	26,00	41,00	3,00	11,00	3,00
25,00	2,00	76,00	49,00	69,00	7,00	64,00	0,00	12,00	0,00
26,00	2,00	107,00	40,00	92,00	15,00	59,00	0,00	10,00	38,00
27,00	2,00	71,00	45,00	45,00	26,00	50,00	4,00	11,00	6,00
28,00	2,00	126,00	79,00	78,00	48,00	97,00	6,00	20,00	3,00
29,00	2,00	109,00	76,00	66,00	43,00	86,00	2,00	17,00	4,00
30,00	2,00	78,00	67,00	52,00	26,00	73,00	2,00	3,00	0,00
31,00	2,00	52,00	38,00	44,00	8,00	42,00	4,00	4,00	2,00
32,00	2,00	104,00	74,00	50,00	54,00	81,00	9,00	10,00	4,00
33,00	2,00	101,00	68,00	71,00	30,00	85,00	0,00	6,00	10,00
34,00	2,00	96,00	64,00	49,00	47,00	80,00	0,00	7,00	9,00
35,00	2,00	88,00	60,00	69,00	19,00	42,00	8,00	16,00	22,00
36,00	2,00	46,00	31,00	21,00	25,00	36,00	4,00	5,00	1,00
37,00	2,00	54,00	21,00	41,00	13,00	39,00	4,00	3,00	8,00
38,00	2,00	55,00	25,00	44,00	11,00	35,00	1,00	12,00	7,00
39,00	2,00	56,00	32,00	33,00	23,00	29,00	0,00	2,00	25,00
40,00	2,00	87,00	41,00	75,00	12,00	58,00	1,00	17,00	11,00
41,00	2,00	72,00	29,00	62,00	10,00	49,00	3,00	4,00	16,00
42,00	2,00	57,00	21,00	43,00	14,00	34,00	5,00	0,00	18,00
43,00	2,00	71,00	39,00	52,00	19,00	31,00	13,00	0,00	27,00
44,00	2,00	82,00	56,00	70,00	12,00	67,00	4,00	4,00	7,00
45,00	2,00	69,00	23,00	50,00	19,00	51,00	2,00	1,00	15,00

sorszám	fejlesztett	parancs1	kezdemenyez1	iranyit1	keri1	elveszi1	tamad1	kozeledik1	nemfelel1	intimitas1
1,00	1,00	8,00	7,00	0,00	0,00	0,00	40,00	10,00	0,00	0,00
2,00	1,00	5,00	5,00	10,00	2,00	2,00	4,00	88,00	1,00	0,00
3,00	1,00	2,00	14,00	2,00	0,00	7,00	1,00	17,00	2,00	0,00
4,00	1,00	19,00	8,00	5,00	1,00	7,00	7,00	10,00	0,00	0,00
5,00	1,00	15,00	11,00	4,00	12,00	3,00	4,00	15,00	0,00	0,00
6,00	1,00	8,00	7,00	0,00	0,00	0,00	40,00	10,00	0,00	0,00
7,00	1,00	3,00	4,00	9,00	7,00	2,00	15,00	16,00	0,00	0,00
8,00	1,00	4,00	5,00	6,00	2,00	2,00	4,00	36,00	0,00	0,00
9,00	1,00	2,00	4,00	5,00	5,00	2,00	0,00	24,00	0,00	0,00
10,00	1,00	4,00	19,00	13,00	1,00	3,00	4,00	27,00	0,00	0,00
11,00	1,00	0,00	9,00	4,00	2,00	0,00	8,00	42,00	1,00	0,00
12,00	1,00	2,00	1,00	0,00	0,00	4,00	2,00	37,00	4,00	0,00
13,00	1,00	14,00	11,00	3,00	6,00	8,00	2,00	39,00	0,00	0,00
14,00	1,00	9,00	8,00	9,00	6,00	1,00	7,00	20,00	1,00	0,00
15,00	1,00	4,00	18,00	3,00	4,00	1,00	0,00	9,00	2,00	0,00
16,00	1,00	1,00	14,00	12,00	2,00	2,00	3,00	18,00	0,00	1,00
17,00	1,00	10,00	5,00	22,00	7,00	4,00	4,00	38,00	0,00	0,00
18,00	1,00	4,00	14,00	2,00	2,00	6,00	3,00	16,00	3,00	9,00
19,00	1,00	0,00	2,00	0,00	0,00	2,00	2,00	26,00	0,00	0,00
20,00	1,00	2,00	1,00	9,00	1,00	4,00	6,00	22,00	0,00	0,00
21,00	1,00	4,00	11,00	9,00	7,00	7,00	18,00	15,00	0,00	0,00
22,00	1,00	0,00	4,00	0,00	2,00	0,00	0,00	6,00	0,00	0,00
23,00	1,00	2,00	5,00	2,00	5,00	1,00	2,00	12,00	0,00	0,00
24,00	1,00	4,00	13,00	9,00	4,00	1,00	0,00	9,00	0,00	0,00
25,00	2,00	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,00	0,00	0,00
26,00	2,00	0,00	3,00	7,00	0,00	4,00	12,00	18,00	0,00	0,00
27,00	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,00	0,00	0,00
28,00	2,00	26,00	6,00	4,00	2,00	3,00	0,00	10,00	0,00	6,00
29,00	2,00	16,00	4,00	8,00	0,00	0,00	0,00	46,00	0,00	0,00
30,00	2,00	8,00	0,00	0,00	3,00	0,00	0,00	45,00	0,00	0,00
31,00	2,00	3,00	2,00	6,00	0,00	0,00	0,00	13,00	0,00	3,00
32,00	2,00	42,00	2,00	10,00	3,00	3,00	28,00	40,00	0,00	0,00
33,00	2,00	8,00	5,00	0,00	4,00	3,00	0,00	26,00	3,00	0,00
34,00	2,00	2,00	12,00	10,00	0,00	0,00	0,00	18,00	0,00	0,00
35,00	2,00	3,00	7,00	1,00	2,00	3,00	1,00	26,00	1,00	0,00
36,00	2,00	0,00	3,00	0,00	0,00	0,00	0,00	24,00	0,00	2,00
37,00	2,00	0,00	4,00	2,00	0,00	7,00	0,00	51,00	0,00	0,00
38,00	2,00	0,00	0,00	0,00	3,00	3,00	0,00	24,00	3,00	6,00
39,00	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	23,00	0,00	0,00
40,00	2,00	0,00	6,00	2,00	0,00	0,00	0,00	23,00	0,00	0,00
41,00	2,00	1,00	2,00	1,00	3,00	0,00	3,00	16,00	1,00	0,00
42,00	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	17,00	0,00	0,00
43,00	2,00	0,00	2,00	2,00	0,00	7,00	0,00	13,00	0,00	0,00
44,00	2,00	15,00	2,00	9,00	2,00	5,00	7,00	27,00	0,00	18,00
45,00	2,00	2,00	0,00	0,00	0,00	5,00	1,00	22,00	0,00	0,00

sorszám	fejlesztett	parancs2	kezdeményez2	irányít2	kéri2	elveszi2	támad2	közeledik2	nemfelel2	intimitás2
1,00	1,00	7,00	7,00	4,00	0,00	2,00	0,00	32,00	0,00	0,00
2,00	1,00	2,00	8,00	3,00	2,00	0,00	0,00	28,00	1,00	0,00
3,00	1,00	2,00	7,00	1,00	2,00	4,00	2,00	40,00	0,00	0,00
4,00	1,00	0,00	3,00	0,00	3,00	1,00	0,00	22,00	0,00	0,00
5,00	1,00	2,00	4,00	8,00	2,00	6,00	2,00	36,00	0,00	3,00
6,00	1,00	7,00	7,00	4,00	0,00	2,00	0,00	32,00	0,00	0,00
7,00	1,00	1,00	3,00	10,00	0,00	0,00	0,00	39,00	0,00	0,00
8,00	1,00	2,00	8,00	2,00	0,00	0,00	0,00	44,00	0,00	0,00
9,00	1,00	4,00	3,00	5,00	3,00	2,00	1,00	52,00	0,00	2,00
10,00	1,00	0,00	2,00	18,00	11,00	0,00	0,00	74,00	0,00	0,00
11,00	1,00	1,00	4,00	7,00	0,00	0,00	0,00	60,00	0,00	0,00
12,00	1,00	2,00	0,00	9,00	0,00	0,00	0,00	42,00	1,00	0,00
13,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	37,00	0,00	0,00
14,00	1,00	6,00	3,00	8,00	0,00	4,00	0,00	78,00	0,00	6,00
15,00	1,00	0,00	2,00	14,00	5,00	3,00	0,00	28,00	1,00	1,00
16,00	1,00	0,00	6,00	8,00	0,00	0,00	2,00	34,00	0,00	0,00
17,00	1,00	0,00	0,00	4,00	5,00	0,00	0,00	59,00	0,00	0,00
18,00	1,00	0,00	0,00	5,00	3,00	0,00	0,00	39,00	0,00	0,00
19,00	1,00	0,00	0,00	3,00	8,00	0,00	0,00	26,00	0,00	0,00
20,00	1,00	4,00	3,00	2,00	4,00	2,00	0,00	26,00	0,00	0,00
21,00	1,00	2,00	0,00	6,00	2,00	0,00	0,00	41,00	0,00	0,00
22,00	1,00	4,00	5,00	10,00	11,00	0,00	0,00	30,00	0,00	0,00
23,00	1,00	0,00	0,00	4,00	0,00	0,00	0,00	43,00	0,00	0,00
24,00	1,00	0,00	3,00	13,00	2,00	0,00	0,00	25,00	3,00	0,00
25,00	2,00	16,00	6,00	12,00	2,00	0,00	3,00	18,00	3,00	0,00
26,00	2,00	8,00	3,00	1,00	1,00	0,00	1,00	23,00	0,00	0,00
27,00	2,00	0,00	5,00	7,00	2,00	0,00	0,00	24,00	0,00	1,00
28,00	2,00	4,00	4,00	8,00	8,00	0,00	0,00	22,00	1,00	4,00
29,00	2,00	1,00	4,00	4,00	2,00	4,00	3,00	36,00	0,00	0,00
30,00	2,00	0,00	3,00	11,00	0,00	2,00	2,00	46,00	2,00	1,00
31,00	2,00	7,00	2,00	2,00	7,00	4,00	3,00	29,00	1,00	0,00
32,00	2,00	6,00	8,00	2,00	3,00	5,00	10,00	38,00	0,00	0,00
33,00	2,00	3,00	5,00	1,00	13,00	9,00	3,00	15,00	0,00	0,00
34,00	2,00	2,00	10,00	5,00	0,00	0,00	1,00	25,00	0,00	0,00
35,00	2,00	1,00	1,00	1,00	3,00	2,00	1,00	29,00	0,00	0,00
36,00	2,00	3,00	0,00	4,00	2,00	8,00	0,00	18,00	4,00	4,00
37,00	2,00	6,00	6,00	8,00	2,00	6,00	6,00	22,00	2,00	0,00
38,00	2,00	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	18,00	0,00	0,00
39,00	2,00	14,00	14,00	9,00	3,00	15,00	15,00	57,00	2,00	0,00
40,00	2,00	4,00	8,00	2,00	0,00	0,00	0,00	24,00	0,00	0,00
41,00	2,00	2,00	3,00	1,00	4,00	0,00	4,00	18,00	0,00	0,00
42,00	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	19,00	0,00	0,00
43,00	2,00	0,00	4,00	3,00	0,00	0,00	0,00	12,00	0,00	0,00
44,00	2,00	8,00	8,00	3,00	1,00	9,00	9,00	35,00	0,00	0,00
45,00	2,00	0,00	3,00	11,00	0,00	0,00	2,00	27,00	0,00	0,00